

Bakalářská práce

2024

Vojtěch Zahraj

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Komparace pojetí státu Platóna a Aristotela
s antickými *polis***

Vojtěch Zahraj

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní Humanitní studia

Bakalářská práce

Komparace pojetí státu Platóna a Aristotela

s antickými *polis*

Vojtěch Zahraj

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Radim Kočandrle Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň; duben 2024

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval panu doc. PhDr. Radimu Kočandrlemu Ph.D. za pomoc a rady při zpracování této práce.

ÚVOD	1
1. PLATÓNOVA ÚSTAVA	2
1.1. ROZDĚLENÍ OBCE	2
1.2. VZTAH OBCE A DUŠE	4
1.3. KRÁLOVÉ FILOSOFOVÉ	5
1.4. VÝCHOVA V IDEÁLNÍ OBCI	6
2. ÚSTAVA A ANTICKÁ SPARTA	7
3. PLATÓNOVY ZÁKONY	12
3.1. POLITIKOS	13
3.2. ZÁKONY V MAGNESII	13
3.3. ÚŘADY V MAGNESII	16
3.4. PODOBA MAGNESIE	18
3.5. ŽIVOT OBYVATEL MAGNESIE	20
3.5.1. <i>Výchova</i>	20
3.5.2. <i>Rodina</i>	21
3.5.3. <i>Otroctví</i>	22
3.5.4. <i>Dělna práce</i>	22
4. SROVNÁNÍ MAGNESIE S ANTICKÝMI POLIS	24
4.1. SPARTA	24
4.2. ATHÉNY	25
5. ARISTOTELOVA POLITIKA	27
5.1. PŘIROZENOST A CÍL OBCE	28
5.2. VZTAHY VLÁDNOUCÍCH A OVLÁDANÝCH V OBCI	29
5.3. OBČAN	31
5.4. ARISTOTELOVY OBCE	32
5.4.1. <i>Nejpraktičtější zřízení</i>	32
5.4.2. <i>Nejdeálnější obec</i>	34
6. SROVNÁNÍ POLITIKY S ANTICKÝMI POLIS	37
7. SROVNÁNÍ PLATÓNA A ARISTOTELA	39
7.1. IDEÁLNÍ OBCE	40
7.2. SROVNÁNÍ S ANTICKÝMI OBCEMI	42
ZÁVĚR	43
SEZNAM LITERATURY	46
RESUMÉ	48

Úvod

V této bakalářské práci se věnuji analýze pojetí státu a ideální obce v dílech Platóna a Aristotela, a jejich srovnáním s Athénami a Spartou. Z důvodu lepšího porovnání s řeckými *polis* se práce zaměřuje na body jako socioekonomická rozdělení obcí, politické podoby obcí a podoby života občanů. Cílem práce je zjistit, jak chápe Platón a Aristoteles stát, jak vypadá ideální obec Platóna a Aristotela a jakým způsobem se Platón a Aristoteles inspirovali řeckými *polis* své doby. Přínosem práce by mohlo být lepší pochopení původu některých návrhů v ideálních obcích Platóna a Aristotela.

Práce je rozčleněna do kapitol a podkapitol. V první kapitole se věnuji pojetí státu a ideální obci v Platónově díle *Ústava*. V druhé části tuto ideální obec komparuji s antickou Spartou, na základě Plútarchova tvrzení, že Platón převzal spartské zřízení. V třetí kapitole analyzuji Platónovo dílo *Zákony*. Nachází se zde i krátká podkapitola zabývající se Platónovým dílem *Politikos*. Ve čtvrté kapitole analyzuji společné aspekty ideální obce podle *Zákonů* a antických *polis*. V páté kapitole se věnuji Aristotelově pojetí státu a v podkapitolách popisují jeho nejpraktičtější obce a nejideálnější obce. V šesté kapitole komparuji Aristotelovu ideální obec s antickými *polis*. Poslední kapitolu věnuji srovnání koncepcí obou filosofů, jejich ideálních obcí a jejich přiblížení antickým *polis*.

Jako hlavní prameny pro tuto práci sloužila Platónova díla *Ústava* a *Zákony* a také Aristotelova *Politika*. Ze sekundárních zdrojů jsem při této práci pro pochopení Platónových děl vycházel hlavně z třetího dílu knihy *O Platonovi* od Františka Novotného a pro pochopení Aristotelovy *Politiky* z knihy *Aristotelova politická teorie* od Richarda Mulgana. Informace o antických *polis* jsem čerpal z knih *Athénská demokracie* od Jochena Bleickena, *Sparta: heroická historie* od Paula Cartledge a *Zrození řecké civilizace* od Pavla Olivy. Vyzdvihnu ještě článek od Dylana Futtera, *Plutarch, Plato and Sparta*, který byl zásadní pro zpracování druhé kapitoly.

1. Platónova *Ústava*

Platón rozvíjel svou politickou teorii ve spojitosti se svou etikou. Ta je zaměřena na dosažení nejvyššího dobra člověka. To spočívá v dosažení žádoucího stavu duše, kterého když člověk dosáhne, tak žije šťastně. Štěstí lze dosáhnout hledáním ctnosti. Ctnost ztotožňuje Platón s poznáním a tak se dá ctnostem naučit.¹ Ctnost je pro Platóna v podstatě znalostí dobra a zla. Ve vědění dobra a zla leží hodnota lidských znalostí. Podle toho třídí Platón umění, která vědí co je pro co dobré. Umění politické je dobré pro duši. V *Ústavě* Platón probírá skrze dialog největší ctnost pro duši, spravedlnost, a to na příkladu obce. Předpokládaná obec, Kallipolis, je dokonale dobrá, tedy je moudrá, statečná, rozumná a spravedlivá. Spravedlnost nalézá v tom, když se každý věnuje své práci, ke které se nejvíce hodí.²

1.1. Rozdělení obce

Podle Platóna byl prapůvodním účelem k založení města ekonomický cíl, kdy jednotlivci začali pociťovat svou nesoběstačnost.³ Ve vznikajícím společenství se rozmnožují potřeby, což vede k nutnosti dělby práce.⁴ Platón tak rozdělil populaci obce na tři stavy. Prvním stavem jsou řemeslníci a zemědělci, ti se starají o pole a vytvářejí produkty z nichž celá obec žije a funguje.⁵ Polnosti však potřebují rozšiřovat a velká úroda může přilákat ze sousedních obcí nájezdníky, kteří by se chtěli obohatit. Jelikož je ideální obec založena na konceptu dělby práce, kdy každý dělá to, pro co se nejvíce hodí, nemohou se o obranu starat ti samí lidé, co vyživují obec. Takto Platón odůvodňuje vznik nového stavu, který se věnuje pouze válečnému umění, aby v něm vynikal – jedná se o třídu strážců. Stejně tak jako se členové stavu řemeslníků a zemědělců zabývají pouze svým řemeslem, aby jej prováděli co nejlépe.⁶

Třída strážců je rozdělena na dvě skupiny. Pomocníci strážců jsou mladí a slouží jako řadoví vojáci. Starší členové třídy strážců, zvaní jednoduše „strážci“, jsou vládnoucí třídou zastávající posty generálů a nejvyšších úředníků v obci. Jsou tu tedy dva vyšší stavy proti třetímu⁷. Obě skupiny strážcovského stavu jsou nadřazené stavu řemeslníků, avšak nemají se

¹ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 290-293.

² NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 339-344, 362-363.

³ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 302; PLATÓN, *Respublica* 384b.

⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 559.

⁵ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 306.

⁶ PLATÓN, *Respublica* 373b-374d.

⁷ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 559.

vůči nim chovat nadřazeně a nevraživě, naopak jim mají být přátelskými spojenci, kteří si zaslouží poslušnost třídy výrobců.⁸ Je třeba zmínit, že třídní rozdělení není dáno od narození, ale nýbrž je dle principu dělby práce, dané zdatností jednotlivce. Děti dělníků, které projeví fyzickou zdatnost a moudrost začnou být cvičeni jako strážci a děti strážců, které požadované zdatnosti neprojeví se stanou součástí třídy dělníků.⁹

Stav zemědělců a řemeslníků je nejnižším stavem v obci. Jejich úlohou je produkovat a živit nejen sebe, ale i stavy vyšší. Na rozdíl od strážců mohou mít soukromý majetek a žít v rodině. Půda náležící obci je rozdělena mezi členy tohoto stavu. Ústava se popisem tohoto stavu příliš nezabývá.¹⁰ Platón popisuje, jak budou po založení obce žít prostým životem a s rozrůstáním obce přibývají další řemesla a nové pěstované plodiny, které přinášejí členům tohoto stavu pestřejší stravu a lepší živobytí.¹¹

Stav pomocníků strážců je zcela pod kontrolou králů filosofů. Slouží jako armáda a policie obce. Strážci nesmějí mít soukromý majetek ani rodinu. Vše potřebné k živobytí je strážcům poskytováno obcí, například mzdu za své služby získávají v naturáliích. K sexuálním stykům uvnitř strážcovského stavu dochází, kvůli plození těch nejlepších možných potomků, dle určeného řádu a pod dohledem úřadů. Mimo toto rozmezí se již mohou stýkat bez omezení, avšak děti zplozené z těchto styků jsou nezákonné a musí být usmrceny. Stejný osud potká i děti „horších rodičů“, zdravotně postižené a nemocné novorozence. Důvodem pro tento řád je eugenika a kontrola množství obyvatelstva.¹²

Výchova dětí je u strážců odevzdána obecním chůvám a pěstounkám. Rodiče tak nepoznají své dítě a jsou zproštěni svých oficiálních povinností jako rodiče.¹³ „*A také děti necht' jsou společné a necht' ani rodič nezná svého potomka ani dítě svého rodiče.*“¹⁴ Tímto jsou zbaveni osobních vazeb na majetek nebo rodinu a jediné co jim zůstává je právě obec. Zájem má každý o to, co miluje. Strážci mají vše společné, včetně žen a dětí. „*Necht' jsou tyto ženy těmto mužům, a to všechny všem, společné, a v soukromí necht' žádná s žádným nežije.*“¹⁵ Sdílejí stejné kasárny a stravují se u společného stolování, tzv. *syssitia*. Smyslem tohoto

⁸ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 306.

⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 559-560.

¹⁰ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 302, FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta.* str. 44.

¹¹ PLATÓN, *Respublica* 371a-373b.

¹² NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 563-564.

¹³ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 307.

¹⁴ PLATÓN, *Respublica* 457d.

¹⁵ PLATÓN, *Respublica*, 457d.

„komunismu“ je, aby strážci neměli nic osobního nebo soukromého, díky čemuž má být obec uchráněna před možným zneužíváním moci strážců k soukromému obohacování. Zároveň má tento komunismus přispět k jednotě obce. Nešťastný život strážců je ospravedlněn tím, že činí šťastnou celou obec. Ženy strážcovského stavu mají konat tytéž úkoly, co muži. Platón ale i přesto zdůrazňuje nutnost přihlížet při rozdělování úkolů ke slabší ženské přirozenosti.¹⁶ Platón je totiž toho přesvědčení, že jediný rozdíl mezi muži a ženami je v jejich odlišných rolích v rozmnožovacím procesu. Dostává se jim stejného vzdělání a náležitě kvalifikované ženy se mohou stát strážkyněmi.¹⁷ Starší strážci, kteří prošli pokročilou částí výchovy se mohou nazývat skutečnými strážci. Jejich rolí je vládnout, udržovat v obci ideální stav a dohlížet na výchovu. Přestože pro ně platí ta samá pravidla co pro pomocníky strážců, tak se již nezabývají válečnictvím. Místo toho mají své dny trávit filosofickým studiem idejí.¹⁸

1.2. Vztah obce a duše

Platón se na rozdíl od dalších antických filosofů soustředil spíše na duši samotnou, než na její souvislosti s tělem. Duši přidělil kromě rozumového myšlení i další činnosti.¹⁹ „*Pak je zde důvod k tomu abychom zde viděli dvě navzájem různé složky: to, čím duše rozumně uvažuje nazýváme rozumovou částí, kdežto to, čím touží po lásce, hladoví, žízni a vzrušuje se dalšími žádostmi, je částí bez rozumovou a žádostivou,*“²⁰ Platón rozpoznává ještě třetí složku duše, kterou nazývá slovem *thýmos*. *Thýmos* se projevuje jako rozhorlení, hněv, prudkost řevnění, ctižádost, stud a statečnost. Novotný pro *thýmos* používá české slovo srdnatost, jelikož Platon v dialogu *Timaos* uvádí srdce, jako sídlo *thymu*. Ve stejném dialogu taktéž uvádí, že rozum sídlí v hlavě a žádostivost v dutině břišní. Srdnatost je podle mýtu umístěna blíže rozumu, aby ho poslouchala a násilně držela na uzdě žádostivost.²¹ Podobně zaznívá i v Ústavě „...*když někoho znásilňují žádosti proti rozumové úvaze..., se jeho vznětlivost stává v tomto sváru dvou stran spojencem rozumu.*“²²

Člověk je v prvé řadě duše. Obec, která je tvořena vícero jednotlivci, je taktéž nositelem morálních kvalit a morální kvality obce jsou odvozeny od morálních aktivit jejích občanů. Uspořádání obce přejímá charakterový základ duše, kdy se lidé liší podle různé síly

¹⁶ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 564-565.

¹⁷ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím,* str. 307.

¹⁸ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 559, 570-572.

¹⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 239.

²⁰ PLATÓN, *Respublica,* 439d.

²¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 243.

²² PLATÓN, *Respublica,* 440b.

jednotlivých složek duše. Rozum v obci reprezentují strážci, pomocníci strážců zastávají vznětlivost a stav výrobců zase žádostivost.²³

Lidé, kterým v duši převládá složka rozumová, jsou nejvyšším druhem lidí. Jejich duše má zvláštní příbuznost s pravým jsoucnem, kterou Platon považuje za podmínku pravého filosofování. Takoví lidé totiž skutečně touží po poznání pravého jsoucna, k němuž je vede milostná touha. Když se konečně s pravým jsoucnem sblíží, spojí a zplodí rozumové poznání a pravdu. Rozumová složka funguje v činnostech duše jako vládnoucí činitel, který udržuje rovnováhu a je tak nejcennější složkou duše.²⁴

Platon také rozlišuje čtyři nejvyšší ctnosti. Uměřenost, statečnost, spravedlnost a moudrost. Uměřenost spočívá v ovládnutí libosti a žádosti. Statečnost je zachování správného mínění o bezpečných a nebezpečných věcech. Moudrost představuje vědění. Spravedlnost spočívá v tom, když každý dělá svou práci, k níž je nejzpůsobilejší.²⁵

Rozdělení stavů souvisí i těmito ctnostmi. Moudrost zastávají strážci. Pomocníci strážců zastávají složku statečnost. A umírněnost je zrcadlena ve správném stanovení podřízenosti ovládaných ovládajícími, kdy se každý stará o své vlastní povinnosti. Toto rozdělení je spravedlivé, protože každý stav plní pouze své funkce. Nespravedlnost by nastala, kdyby se jedna třída začala starat o záležitosti jiné.²⁶

1.3. Králové filosofové

Platón píše, že by vládci měli být vybíráni ze starších strážců, a to proto, že starší mají mít vedoucí úlohu, zatímco mladší mají být vedení. Zároveň by měli být těmi, kteří jsou schopni obec a její ústavu nejlépe střežit. Měli být vybíráni z těch, u nichž je jasné, že se budou nejhorlivěji starat o dobro obce. Tento výběr měl být proveden po dlouhém pozorování během celé výchovy strážců.²⁷ Má se jednat o nejlepší lidi této třídy, vynikající svou inteligencí, silou a zájmem o obec. O ty, kteří považují zájmy obce za své vlastní. Strážci u nichž budou tyto kvality pozorovány už od dětství budou zvoleni vládci obce. Budou z nich jediní, kteří se skutečně mohou nazývat strážci. Ostatní členové třídy strážců budou sloužit jako pomocníci

²³ PETRŽELKA A KOLEKTIV, *Platón bez idejí*. Brno: MU 2008. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/Platón/web/tema2_A.html# (cit. 20.4.2024).

²⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 247.

²⁵ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 346-365.

²⁶ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 306.

²⁷ PLATÓN, *Respublica*, 412c.

vládců.²⁸ Vládcí musí být také filosofové. Podle Platóna jsou filosofové schopni spatřit jsoouca, mají totiž ve své duši jasný vzor, na který jsou schopni pohlížet a vnímat pravdu, díky čemuž mohou ustanovovat platné zákony, které budou krásné, spravedlivé a dobré.²⁹

Poznání pravých jsooucen je strážcům zapotřebí k tomu, aby mohli určovat tu nejlepší možnou podobu vzdělání. Král musí vládnout na základě poznání pravdy a veškerý lid nemůže mít toto poznání aby vládl demokraticky dobře. Filosof je nejdokonalejším plodem vzdělání státem a on může navrhnout uspořádání státu. Budoucí vládcí tak dostávají vzdělání i v matematice a astronomii, aby mohli přejít od přiměřenosti k pravdě a bytí. To je jen předeherou k dialektice, kdy člověk začíná objevovat absolutní bytí pouze rozumem a bez smyslů, až dosáhne absolutního dobra pomocí intelektuální vize. Toho mají dosáhnout vládcí státu za pomoci výchovy.³⁰

1.4. Výchova v ideální obci

Veškerá výchova směřuje ke vstřípení zákonnosti. Ta se má projevovat například v respektu ke starším a zachování tradic.³¹ Platón uvádí, že výchova strážců má začínat vzděláním v múzickém a rétorickém umění, sloužící pro výchovu duší. Má být zakázáno vyprávět báje, které zobrazují bohy jako špatné, válčící a intrikující, nebo ty jenž vzbuzují strach ze smrti. Mládež totiž není schopna odhalit, jestli báje skýtají nějaký skrytý smysl a měli by slýchat báje a příběhy zobrazující dokonalost, dobrost a spravedlnost jak u bohů tak u lidí.³² Velkou roli ve vzdělání strážců hraje gymnastika, která má mít umírněný a prostý charakter. Tento přístup má vychovat válečné atlety schopné podávat výkony, i když nedodrží svůj režim.³³

V pozdějším věku přichází vzdělávání v naukách obracející duše strážců k pravým jsooucnům. Ty přispívají k pěstování filosofického myšlení. Matematice se má učit už mládež, zatímco dialektika je vyučována až v pozdějším věku. Na všech stupních výchovy je uplatňována zásada výběru dle zdatnosti. Zdatnost chovanců je zkoušena testy, jako například zkouška paměti, odolnost proti přemlouvání, mámení a násilí. Chovanci, kteří obstojí ve všech zkouškách se stanou strážci obce v pravém slova smyslu, tedy vládcí.³⁴

²⁸ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 305-306.

²⁹ PLATÓN, *Respublica*, 484a-d.

³⁰ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 309.

³¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 570.

³² PLATÓN, *Respublica*, 377b-378e; 386b-c; 392a-c.

³³ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 302-305.

³⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 570.

Ti kteří se osvědčí v gymnastické výchově jsou ve věku 20 let vybráni do vyššího stupně vědeckého vzdělávání. Chovanci se sklony k dialektickému nadání, „*kdo dovede vidět věci souborně*“³⁵, jsou ve 30 letech vybráni ke cvičení v dialektice. Ta coby věda o ideách, metoda rozumového i mravního zasvěcování, má být dovršením vzdělání, jelikož vede zralého člověka do největší blízkosti dobra, ale mladé plní nezákonností. Je tomu tak, protože vyvrací od dětství vštěpované názory na dobro, spravedlnost a krásu, což mladého člověka uvede do zmatení. Dialektické vzdělání má pro strážce být zkouškou. Dialektikou se obrací duše od světa proměnných jevů k pravým jsoucnům. Nelze se ji naučit z knih a přednášek, nýbrž formou rozmluvy s jinou duší. Po 5 letech dialektické výcviku jsou navraceni do praktického života, kde se starají o správné činnosti. Během tohoto období mají být i nadále zkoušeni. Pokud projdou zkouškami, jsou ve věku 50 let zvoleni vládci obce. V této funkci se věnují filosofii, veřejné činnosti a vládě. Jejich úkolem je pak, kromě vládní činnosti, výchova nových vládců a zachování ideálního stavu obce.³⁶

2. Ústava a antická Sparta

V Lykúrgově³⁷ životopise prezentuje Plútarchos Spartu jako ideální občanské zřízení. Dodává také, že toto zřízení adoptovali myslitelé jako Platón, Diogenes a Zenon.³⁸ „*His design for a civil polity was adopted by Plato, Diogenes, Zeno, and by all those who have won approval for their treatises on this subject, although they left behind them only writings and words.*“³⁹

Platónova ideální obec, tak jak je popsána v *Ústavě* není obrazem Spartské obce. Plútarchos nejpravděpodobněji však viděl stát v *Ústavě* jako dokonalé dodržení Lykúrgova zřízení, zatímco skutečná Sparta byla zkažená. Plútarchova pointa tedy pravděpodobně byla, že Platónův ideální stát je založen na Spartském vzoru. Tento vzor by zahrnoval formu vlády a socio-ekonomické instituce.⁴⁰

Politická moc v *Ústavě* leží pouze v rukou králů filosofů. Lykúrgovy zákony, kterými se řídilo spartské občanské zřízení, byly zaznamenány v zákoníku zvaném *Velká rhétra*. Ta

³⁵ PLATÓN, *Respublica*, 537c.

³⁶ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 517-521, 570-572.

³⁷ Lykúrgos byl spartský zákonodárce, jemuž je připisováno založení spartského občanského zřízení.

³⁸ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 35.

³⁹ PLÚTARCHOS, *Lycurgos* 31.2, Dostupné z:

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0047%3Achapter%3D31%3Asection%3D> (cit. 25.4.2024).

⁴⁰ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*. str. 37.

rozdělovala moc mezi tři orgány. Dva krále, *gerúsii* a sněm. Existoval ještě orgán eforů, který není v *rhétře* zmíněn, avšak stále existoval v rámci Lykúrgových zákonů.⁴¹ Efoři dohlíželi na dodržování zákonů a činnost představitelů obce. Mezi králi a efory se konal každoměsíční rituál, kde efoři slibovali králi věrnost pokud se bude řídit zákony. Králové byly členy *gerúsie*, která se skládala ještě s dalších 28 starších, kteří byli do funkce voleni sněmem. Museli být starší 60 let, mít vojenské zkušenosti a být spartského původu. Svůj úřad zastávali doživotně. *Gerúsie* zastávala funkci nejvyššího soudu a také sloužila jako arbitr při rozhodování o věcech týkajících se zákona. Sněm, neboli *demos*, se skládal ze všech dospělých spartských mužů, kteří dokončili vojenský výcvik a byli součástí armády.⁴²

Politické rozpoložení Platónovy ideální obce, tak jak je popsána v *Ústavě* je s Lykúrgovým státním zřízením neporovnatelná. Platónův preferovaný typ zřízení je meritokratická aristokracie, tedy, že vláda leží v rukou několika nejschopnějších. Ta však není kompatibilní se smíšenou Lykúrgovou ústavou, která rozděluje moc mezi několik státních orgánů. V *Ústavě* dokonce charakterizuje Lakónskou ústavu jako jednu z těch zkažených. Moc v obci *Ústavy* leží v rukou pouze těch nejzpůsobilějších, tedy králů filosofů. Platón nijak není proti shlukování králů filosofů do shromáždění, ale zároveň v *Ústavě* nijak nepopisuje distribuci moci, kdyby mělo takové shromáždění vzniknout.⁴³

Zároveň se ve Spartě nemohli na politice podílet ženy, jelikož nesměly praktikovat vojenskou službu. Platón je v tomto ohledu mnohem emancipovanější a připouští, že ženy mohou být způsobilé stát se strážkyněmi obce. „*Neexistuje... žádná činnosti obecní správy, která by patřila ženě, protože je ženou, ani muži, protože je mužem; Přirozené schopnosti jsou v obou rozptýleny stejně...*“⁴⁴ V *Ústavě* je pozice vládců formálně otevřena všem, včetně třídy řemeslníků. Velkým rozdílem je také, že vládcí v *Ústavě* jsou třídou filosofů, kteří vládnou rozumem, zatímco ve Spartě jsou veškeré vládní orgány militantní.⁴⁵

Podobnost mezi Lykúrgovým zřízením a *Ústavou* však lze spatřit na výchovném systému. Státní výchova dítěte ve Spartě začínala ihned po narození. Prvních sedm let strávil syn doma, cvičen svým otcem. Dcery také zůstávaly do sedmi let doma a od matky a služek se učili domácím pracím. V sedmi letech byly děti z domu odebrány a vloženy do státního

⁴¹ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 48-54.

⁴² OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 48-58; CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 48-54; FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 39.

⁴³ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 36-37.

⁴⁴ PLATÓN, *Respublica*, 455d.

⁴⁵ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 40.

výchovného systému. Výcvik chlapců se nazýval *agogé* a probíhal hlavně formou gymnastického cvičení. Chlapci a dívky však byli vzděláváni i v múzických uměních a rétorice, konkrétněji se učili bojové písně a verše o hrdinných válečnících.⁴⁶

V *agogé* byli děti organizovány do skupin, kde byli pod dohledem dospělých spart'anů a pobývali ve vojenském táboře. To mělo za účel zpřetrhat rodinná pouta a vést k považování všech dospělých spart'anů za své otcovské figury. Zvláštním rysem tohoto přeneseného otcovství byla pederastie, kdy chlapci ve svých 12 letech museli přijmout dospělého spart'ana za svého milence. I přes sexuální stránku byl tento vztah v první řadě hlavně pedagogický. Když chlapec provedl něco trestuhodného, potrestán byl jeho milenec, který si jej nedokázal vychovat. Po dosažení 18 roku byly chlapci dle svých schopností a původu rozřazeni do běžné armádní služby jako řadový vojáci, nebo do další části výcviku, jenž je měl připravit na roli elitních jednotek a později jako možné kandidáty do *gerúsie*.⁴⁷

Po dokončení *agogé* pokračovala podpora vojenského života systémem společného stolování, *syssitie*. Ve Spartě existovalo mnoho jídelen, některé prestižnější než jiné. Muž, který nenáležel k jídelně, ztratil své místo v armádě a tím pádem i občanství. Občanské postavení tedy záleželo na občánově schopnosti udržet si členství v jídelně a to přispíváním minimálním množstvím potravin ke stolování.⁴⁸ Společné stolování mělo občana přimět přijmout ideál obecních zákonů a vést ho k pospolitosti.⁴⁹

Muži, mladší 30 let nadále žili v kasárnách. Ti starší měli volnější život a pokud byli ženatí, tak mohli bydlet ve svém vlastním domě. S Platónem je zde shoda pouze částečná, jelikož strážci zůstávají žít ve společných kasárnách doživotně. Stále se však museli věnovat činnostem které směřovali k obecnímu prospěchu, jako učení mladších chlapců, služba v armádě a účast ve sněmu. Zabývání se soukromými věcmi nebylo zakázané, ale bylo považováno za ostudné.⁵⁰ Svým způsobem byl celý Spartský život výchovný, jelikož byl navržen tak, aby u občanů produkoval ctnost.⁵¹

Když srovnáme spartský výchovný model s tím, který je v *Ústavě*, tak lze mezi modely spatřit podobnosti. Pro obě zřízení je výchova nejdůležitější součástí obce, bez níž by nemohla fungovat, a proto je vždy v rukou státu. Spartskou výchovu lze podobně jako v *Ústavě* rozdělit

⁴⁶ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 52-53; OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 52.

⁴⁷ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 52-53.

⁴⁸ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 52-53.

⁴⁹ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 42.

⁵⁰ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 52.

⁵¹ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 42.

na základní a pokročilou část. ⁵² V základní části se shodují v gymnastickém výcviku, múzickém a řečnickém učení. Zajímavá je i shoda v omezení typů hudby a poezie, pouze na ty, které se jsou prospěšné ideálnímu stavu duše občana. Ve spartě se však jedná o bojovného ducha a v *Ústavě* o podporu rozumnosti, statečnosti, ušlechtilosti a vznešenosti. ⁵³

Pokročilé vzdělání se u obou modelů již liší. Ve Spartě zcela chybělo studium různých věd, které je pro Platóna jedním z rozhodujících částí posouzení schopností strážců. Zároveň nám dodnes zůstává otázkou do jaké míry byly pro postup do vyššího stupně vzdělání mužovi schopnosti a do jaké jeho rodová příslušnost, potřebná pro zvolení do gerusie. Přestože se ve Spartě dostávalo ženám vzdělání a gymnastického výcviku, mělo spíše symbolický význam, nebo bylo prováděno kvůli zajištění co nejlepších fyzických podmínek pro porod. ⁵⁴ Ženy nemohli vykonávat vojenskou službu a tak jim bylo zabráněno účastnit se velké části výcviku a také se podílet na vládě obce.

Socioekonomické rozdělení Sparty je dalším bodem v němž lze spatřit podobnosti s Platónovou *Ústavou*. Spartská společnost se dělila v zásadě na tři skupiny. Spartané byli jediní plnohodnotní občané. Jejich zaměstnáním byla vojenská služba a vládnout prostřednictvím jednoho ze tří státních orgánů. Spartské ženy se však nepodílely ani na jednom z těchto zaměstnání a svým způsobem tvořili vlastní třídu. Jejich úlohou bylo většinou být paní domácnosti a vykonávání náboženských rituálů, které měli pro Spartány velmi důležitou roli. Další společenskou skupinou byli perioikové, neboli “ti co žijí v okolí“, jelikož obývali hornaté pohraniční oblasti. Zabývali se zemědělstvím a řemesly a také přispívali k vojenské službě. Existovalo pře 100 perioických osad, z nichž mnoho mělo status *polis*. Peiroikové disponovali jen lokálními politickými právy, bez jakéhokoliv vlivu na spartskou obec. U perioiků panovala mnohem větší loajalita vůči svým spartským nadřízeným, než u poslední spartské společenské třídy, heilótů. ⁵⁵

Heilóti byli nejkritizovanějším bodem spartského zřízení v tehdejším Řeckém světě. Jejich definice se různí, ale obecným rysem se zdá být, že se jednalo o původní achajské obyvatelstvo Lakónie, které v klasickém období sloužilo jako obecní otroci. „*Například v Lakedaimonu používají občané otroků vespolek takřka jako svých.*“ ⁵⁶ Byli nuceni odvádět spartánům velké naturální dávky, které musely být pod hrozbou trestu dodržovány. Jelikož

⁵² FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 44.

⁵³ PLATÓN, *Respublica*, 402c.

⁵⁴ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 143-145.

⁵⁵ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 56.; OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 51-52.

⁵⁶ ARISTOTELES, *Politica*, 1263a30.

počty heilótů byly několikanásobně vyšší než spartanů, což z nich činilo největší hrozbu pro Spartu. implementovali spartané vůči heilótům velice brutální opatření, největším z nich byly Krypteia⁵⁷. Heilóti se mohli mezi sebou brát, mít děti a řídit svou domácnost jak chtěli, avšak za podmínek extrémní chudoby a útlaku.⁵⁸

Manželství mezi Spartany vypadalo podobně jako ve zbytku Řecka, až na podobu svatebních rituálů a otevřenost manželství. Otevřené manželství bylo ve Spartě praktikováno z důvodu zplození ideálního potomka se zdravými a dobrými rysy.⁵⁹ Spartské vdané ženy byly zbaveny povinnosti vykonávat domácí práce, které konali heilótské služky. Dokonce i kojení a péči o děti zprostředkovávali heilótské chůvy. Vdané ženy zůstávaly ve svém domě a spravovaly majetek, zatímco jejich muž se zabýval vojenskými a obecními záležitostmi⁶⁰

Zatímco v *Ústavě* dělá každá společenská třída pouze jednu práci, která je jim přidělena na základě jejich schopností. Ve Spartě vykonávala každá třída více zaměstnání, která jim nebyla přidělena dle schopností, nýbrž dle jejich původu. Například heilóti vykonávali zemědělské, řemeslnické a během velkých válek i vojenské funkce, stejně jako perioikové. Spartané se věnovali vojenské činnosti a vládě. Platón se v *Ústavě* příliš nezabývá popisem třídy výrobců, a tak lze komplexněji porovnávat pouze třídu strážců se Spartany.⁶¹

Heilóti ani perioikové nejsou, s výjimkou zaměstnání, zrovna srovnatelní s Platónovou třídou výrobců v *Ústavě*. Dle mého názoru by bylo možné je vnímat jako fúzi těchto dvou spartských tříd. Od heilótů je zde prvek dotace vládnoucí a vojenské třídy, a žádná politická práva, zatímco od perioiků zase prvek osobní svobody. Spartané a strážci, jakožto militantní třídy, si jsou podobní v relativní chudobě, která je udržována životem ve společných kasárnách a společným stolováním. Liší se však tím, že spartané se mohli uzavírat sňatky, vlastnit majetek a podílet se na politickém dění v obci. Spartské ženy, přestože měli lepší postavení, než ženy ve zbytku Řeckého světa, byli ve svých možnostech omezeni, na rozdíl od těch v *Ústavě*, kde měli stejné příležitosti jako muži.⁶²

⁵⁷ Jednalo se o mladé spartany ve výcviku, kteří přes den pobývali v lesích a sháněli si potravu a v noci zabíjeli heilóty, kteří byli mimo své obydlí. Zaměřovali se ale i na zabíjení nejsilnějších a nejzdatnějších heilótů, kteří by mohli podnítit vzporu.

⁵⁸ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 48-51; FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 41.

⁵⁹ Ideálním potomkem ve Spartě byl muž. Docházelo k zabíjení zdravotně postižených či slabých chlapců ihned po narození.

⁶⁰ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 140-145.

⁶¹ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 46.

⁶² FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 46-47.

Jedním z největších rozdílů, mezi Spartou a *Ústavou* v socioekonomické oblasti, je rozdělení půdy. V Platónově *Ústavě* byla obecní půda rozdělena mezi členy třídy výrobců, kteří ji obhospodařovali a část své úrody, či výrobků dávali obci. Z těchto příspěvků byli živeni strážci. Půda ve Spartě byla rovnocenně rozdělena mezi všechny dospělé spartány. Tato majetková rovnost občanů byla pokládána za jeden ze základních rysů spartské společnosti. Spartané žili a přispívali ke společnému stolování z výnosů této půdy, kterou obdělávali heilóti. Spartské ženy měly na rozdíl od žen ve zbytku Řecka právo vlastnit majetek.⁶³

Podobnosti mezi Platónovým ideálním státem, tak jak je popsán v *Ústavě* a Lykúrgovým zřízením ve Spartě lze nalézt hlavně v socioekonomickém uspořádání. V rozložení moci však nemohou být odlišnější. Na *Ústavu* se lze dívat jako na vylepšenou nebo rozšířenou verzi Spartského modelu, což je pravděpodobně i to, co chtěl vyjádřit Plútarchos. Oba modely se zaměřují na veřejný výchovný systém, pohlavní rovnocennost, relativní chudobu vládnoucí třídy a částečné oslabení rodinného života.⁶⁴

3. Platónovy *Zákony*

Zákony jsou nejdelším a i posledním Platónovým dílem, které nebylo nikdy dokončeno. Jedná se o dialog, v němž tři muži, chtějí vytvořit ústavu pro novou kolonii na Krétě zvanou Magnesia.⁶⁵ V jeho předchozím politickém díle *Politikos* stále, stejně jako v *Ústavě*, spoléhá na dokonalost filosofického vládce, jemuž dává neomezenou moc. Pravděpodobně po svých zkušenostech ze Syrakus. V *Zákonech* již ale staví Magnesii jako obec řízenou zákony.⁶⁶ *Zákony* nebyly napsány s úmyslem nahradit model ideální obce v *Ústavě*, ale přidat druhý nejlepší model obce, který na rozdíl od *Ústavy*, bere v potaz skutečné lidské vlastnosti a jeho fungování je realističtější.⁶⁷

⁶³ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 43; OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 48; CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 140.

⁶⁴ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta* str. 49-50.

⁶⁵ BAIMA, "Plato: The Laws". *The Internet Encyclopedia of Philosophy* Dostupné z: <https://iep.utm.edu/pla-laws/> (cit. 10.4.2024).

⁶⁶ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 586-587.

⁶⁷ PETRŽELKA A KOL., *Platón bez idejí*. Brno: MU 2008. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/Platón/web/tema2_A.html# (cit. 10.4.2024).

3.1. Politikos

V Politikovi je popisována královskou znalost, která je nadřazena všem pomocným znalostem jako generálská nebo soudcovská. Jedná se o obecnou znalost střežící zákony a státní věci, které zároveň poutá dohromady.⁶⁸

Platón tuto znalost přirovnává s tkalcovským uměním, kdy správným splétáním pomocí přátelství spojuje povahu lidí statečných a uměřených.⁶⁹ Královským mužem je ten kdo má toto královské vědění.⁷⁰ Takový je povoláním vládcem za každé situace. K tomuto královskému umění náleží umění zákonodárné.⁷¹ Muž s královskou duší vedený rozumem dokáže lépe obsáhnout největší dobro a právo, než zákony. „*Dozajista nenalezneme, že by byl politik pěstitelem jednotlivců, ... nýbrž je spíše podoben pasáku koní a skotáku.*“⁷²

Zákonů je i tak potřeba, jelikož král nedokáže vést každého jednotlivce a tak je zapotřebí obecných příkazů všem. Odchýlení od zákonů je přípustné a někdy i nutné, jestliže nastanou zvláštní okolnosti. Rozumní vládcí mohou dělat vše, dokud rozumem a politickým uměním rozdělují občanům obce největší spravedlnost a dokáží je dělat z horších lepšími.⁷³

Na základě těchto poznatků prohlašuje Platón pravou ústavou tu, v níž vládcové jsou skutečnými znalci svého oboru, ať vládnou pomocí zákonů nebo bez nich, se souhlasem svých poddaných nebo bez něho.⁷⁴ Ostatní ústavy jsou její napodobeniny a musí užívat zákonů.⁷⁵

3.2. Zákony v Magnesii

V Zákonech prezentuje Platón opačný pohled. „*V kterékoli obci je zákon ovládan a nemá svrchovanou moc, pro takovou obec vidím připravenou zkázu; avšak které je pánem vládnoucích a vládnoucí jsou otroky zákona, tam spatřuji zdar i všechna dobra,*“⁷⁶

Změnu v Platónově myšlení lze přisoudit jeho zkušenostem s výchovou syrakuského tyrana Dionysia II, které zmenšily jeho naděje na skutečného krále filosofa. Králové filosofové mu zůstali ideálem nejdokonalejší obce, ale pro praktické řízení nabyly na významu zákony. Obava před slabostí lidské přirozenosti přiměla Platóna, aby místo lidí učinil vladaři zákony. Platón povyšuje zákony nad přírodu (*fysis*), jelikož je pojímá jako produkt rozumu a ducha. Také protože v nich nalézá nadosobní absolutnost a tím i přirozenost. Příroda je slepá libovůle

⁶⁸ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 311-312.

⁶⁹ PLATÓN, *Politikos*, 311b.

⁷⁰ PLATÓN, *Politikos*, 293a.

⁷¹ PLATÓN, *Politikos*, 294a.

⁷² PLATÓN, *Politikos*, 261d-e.

⁷³ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 547-548.

⁷⁴ PLATÓN, *Politikos*, 293c-d.

⁷⁵ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 548.

⁷⁶ PLATÓN, *Leges*, 715d.

a zákon ji ovládá a dává jí smysl. Zákony jsou nezbytné pro obce, vládce i ovládané. Bez zákonů by se lidé nelišili od zvířat, jelikož člověk z přirozenosti nepozná, co je dobré pro pospolitost. Nedokáže poznat, že je třeba preferovat obecné blaho před osobním. I pokud by někdo dokázal tento fakt poznat a získal vládu, je velmi pravděpodobné, že v tomto přesvědčení nesetrvá. Člověk s královskou duší by zákony nepotřeboval, neboť rozum by neměl být něčím poddaným. Takoví muži jsou ale vzácní, a tak je třeba mít pevný řád a zákon. Úkolem zákonů v obci je zařizovat právní stav mezi občany a řídit jejich soukromý život, a to za pomoci předpisů a výchovných domluv. Je totiž zapotřebí, aby veřejný i soukromý život v obci podléhal řádu. Platón proto vidí jako nezbytné stanovit občanům pevný celodenní řád. Nesmí se totiž stát, aby vedlejší záležitosti stávaly překážkou jiným pracím, které vedou k péči o dobrotu těla a duše.⁷⁷

Tento řád bude dán zákony. Ty by ale neměly občanům poroučet a donucovat je, nýbrž je přesvědčovat. Z tohoto důvodu má většina obecních ustanovení v Magnesii mít předmluvu, která občanům domlouvá poslušnost zákonům.⁷⁸

Zákony oslavuje Platón již v předchozích dialozích jako Kritón a Obrana Sokratova. V nich stojí zákony jako absolutní autorita, nezávislá na lidech a přesahující hranice lidského života. Sokrates je jakožto filosof vnitřně svoboden a dokáže si vládnout sám, ale odmítá se stavět mimo obec a vzpírat se jejím zákonům.⁷⁹ Jeho rozsudek, který považoval za nespravedlivý, byl platným úkonem obce a Sokrates jej proto přijmul.⁸⁰ „...*Že by k nám přišly zákony a obec...a otázaly se: „Řekni Sókrate, co to máš v úmyslu dělat? Nezamýšlíš snad tím skutkem, o který se pokoušíš, i nás zákony, i veškerou obec...zničit? Či se domníváš, že je možno aby ta obec ještě trvala..., v které vynesené rozsudky nemají žádné moci,“*⁸¹

V Zákonech Platón přináší velmi detailní pohled na strukturu, jak by měla druhá nejlepší obec vypadat. Platón uvádí, že nejlepší obec vzniká právě tehdy, když se objeví přirozeně opravdový zákonodárce, který má podporu od nejmocnějších lidí v obci. Nejrychlejší a nejsilnější přeměna právě proto vzniká v tyranidě, protože tyran může měnit mravy obce, dle svého rozmaru. V navrhované obci má pak být zavedena smíšená ústava, nacházející se

⁷⁷ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 548-555; 591; PLATÓN, *Leges*, 807c-e.

⁷⁸ MEYER, *Plato's Laws*, str. 360.

⁷⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 556.

⁸⁰ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 264.

⁸¹ PLATÓN, *Kritón*, 50b.

nařízeními mezi monarchickou a demokratickou ústavou.⁸² Jen obec s takovouto ústavou může obsahovat svobodu, přátelství a moudrost, což jsou podmínky nutné pro krásné soužití.⁸³

Ustanovení zákonů je jednou z hlavních složek ústavodárné činnosti.⁸⁴ Cílem této obce má být dobro.⁸⁵ Platón uvádí moudrost jako nejdůležitější dobro, na druhém uměřený stav duše s rozumem, třetím spravedlnost a čtvrtým statečnost.⁸⁶ Veškeré zákony, které zákonodárce ustanoví se budou odvolávat k těmto “božským“ dobrům a i k níže postaveným dobrům lidským. Nejvyšší zákony se budou odvolávat k božským dobrům, které se odvolávají k nejvyššímu z nich, moudrosti. Moudrost má být společným zákonem obce. Zákony odvolávající se k dobrům lidským se zase odvolávají k dobrům božským. Lidská dobra jsou zdraví, krása, síla a bohatství. K tomuto odvolávání mají sloužit zmíněné předmluvy k zákonům. Tato hierarchie dober má formálně strukturovat zákoník.⁸⁷

Jedním z dober ke kterému zákoník hledí je zbožnost. Jedná se o lidské chování ve společnosti vyplývající z jeho uznávání božského práva a řádu. V Ústavě Platón zbožnost nepřipomíná, ale v Zákonech sestupuje na úroveň obyčejných lidí, u nichž se víra objevuje. Náboženství má tak být mezi veřejnými zájmy na prvním místě. Zákon má proto pečovat o vymýcení všech druhů bezbožnosti.⁸⁸

Bezbožností byl chápán například ateismus. Ateismus je pro Platóna, když někdo prohlašuje, že vesmír není produktem pohybů fyzických prvků obdařených inteligencí. Dalšími druhy bezbožnosti může být například, když někdo tvrdí, že bohové se o lidi nezajímají, nebo názor, že bohové jsou špatní a úplatní. Bezbožnost je trestána různě. Mravně neškodní kacíři budou uvězněni a bude jim domlouváno. Druhé odsouzení je však již hrdelní. Kacířství motivované ziskem je trestáno vyhnanstvím a rodiny provinilých jsou umístěny pod dozor. Jako opatření proti vzniku kacířství zakazuje Platón soukromé svatyně a kulty.⁸⁹

Zákony hledící ke spravedlnosti formují trestní zákoník. Nejtěžšími tresty je stíhána svatokrádež, zločiny proti ústavě a zrada. Neodůvodněná sebevražda je trestná odepřením pohřbu. Tresty se vztahují i na zvířata a neživé předměty.⁹⁰ Dále Platón zakazuje žebráctví a

⁸² PLATÓN, *Leges*, 711a-c, 757a.

⁸³ NOVOTNÝ, *O Platonovi*, Díl III. str. 595.

⁸⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi*, Díl III. str. 594.

⁸⁵ MEYER, *Plato's Laws*, str. 360.

⁸⁶ PLATÓN, *Leges*, 631c-d.

⁸⁷ MEYER, *Plato's Laws*, str. 361-362; 375; PLATÓN, *Leges*, 631d-e; 644d-645a.

⁸⁸ NOVOTNÝ, *O Platonovi*, Díl III. str. 351-353, 593-594.

⁸⁹ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 317-318.

⁹⁰ NOVOTNÝ, *O Platonovi*, Díl III. str. 594.

vedení soudních sporů za účelem zisku, které má být trestáno smrtí. Trest smrti se však vztahuje pouze na občany, jelikož jestliže se takto chovají po absolvování státní výchovy, tak musí být nenapravitelní. Závažnost prohřešků se liší podle toho zda zločin spáchal či trpěl občan, otrok nebo cizinec. Platón hledí na to, zdali byl zločin spáchán vážně, nebo jen z dětinské lehkomyšlnosti.⁹¹

Zákony také upravují i osobní vtahy občanů. Existují ustanovení o závětech, sirotčí, poručnické a rodinné právo atd. Zemědělské zákony upravují živnost občanů obce, z nichž nejdůležitější je zákon o posvátné nedotknutelnosti mezníků.⁹²

3.3. Úřady v Magnésii

I tam kde vládnu zákony je zapotřebí osobní vláda.⁹³ Avšak aby se předešlo proměnám ústavy na čistě tyranskou, nebo jinou ústavu, je zapotřebí moc v obci rozdělit na více částí. Obec je tedy spravována úřady, jež jsou obsazovány z řad občanů, jak mužů tak žen, prostřednictvím voleb. Voleb se účastní ti občané, kteří jsou schopni vykonávat vojenskou službu.⁹⁴

Nejmenší věk pro zvolení do úřadu je u mužů 30 a u žen 40. Úřady jsou vykonávány bez mzdy a úplatky či dary jsou hrdelním zločinem. Kandidáti musí prokázat svůj rod a svou způsobilost k vykonávání úřadu.⁹⁵ Vláda v obci by neměla být svěřena pouze na základě majetku a původu, ale i na základě charakteru a vhodnosti pro vládnutí.⁹⁶ Vládu tak budou mít ti, co se prokážou vhodnými svou poslušností zákonů.⁹⁷

V Magnésii se nacházejí čtyři hlavní úřady. Rada, shromáždění, strážci zákonů a noční shromáždění. Vládní moc v obci vykonává obecní ráda, *bulé*, která svolává a rozpouští shromáždění obce. Skládá se z 360 členů, z každé ze čtyř majetkových tříd po 90 členech. Rada je rozdělena na 12 částí, kdy každý měsíc úřaduje jedna z nich a ostatní se věnují svému podílu v obci. Volení jsou na jednoroční období. Dalším orgánem je shromáždění, kterého se účastní všichni občané obce, přičemž první dvě majetkové třídy mají povinnou účast. Jeho hlavní účelem je, že v něm probíhají volby.⁹⁸

⁹¹ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 318-319.

⁹² NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 593-594.

⁹³ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 550.

⁹⁴ PLATÓN, *Leges*, 692b-c; 753b-c.

⁹⁵ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 595.

⁹⁶ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 314.

⁹⁷ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 596.

⁹⁸ PLATÓN, *Leges*, 756c; 758a-d; NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 596.

Na majetek a dodržování zákonů v obci dohlíží *nomofylakes*, strážci zákonů, kterých je 37. Do tohoto úřadu mohou být zvoleni muži starší 50 let a svou funkci mohou zastávat do svých 70 let. Strážci zákonů se starají o ochranu zákonů a jejich doplňování. Také zastávají funkci nejvyššího soudu a vedou seznamy jmění občanů.⁹⁹

Nejvyšším úřadem jsou strážci ústavy. Jejich shromáždění je nejvyšší autoritou v obci. Ti vedou debaty o zákonech jejich obce, ale i o těch jiných obcí, zároveň zvažují zavádění nových předpisů, nauk a doplnění zákonů. Tato jednání probíhají od úsvitu do východu Slunce, proto se nazývají „noční shromáždění“. V tento čas se setkávají, jelikož v noci nejsou zaneprázdněni jinými povinnostmi. Toto shromáždění se skládá z nejvýše vyznamenaných kněží, poté z 10 nejstarších *nomofylaků*, současného správce výchovy a všech jeho předchůdců. Schůzi se také účastní pozorovatelé ciziny a každý z členů si sebou přivede muže ve věku 30 a 40 let. Tento sbor zaručuje pevnost ústavy. Přičemž starší členové přinášejí rozum zatímco mladí slouží starším jako sluch a zrak.¹⁰⁰

Platón říká, že členové nočního shromáždění musí jasně znát politický cíl ústavy, tedy, že obec má vést lidi k dobrosti. Dobrost se skládá ze čtyř druhů dobrosti: moudrost, rozumnost, spravedlnost a statečnost. Všechny tyto druhy tvoří jedno jsoucno, dobrost. Strážce ústavy by tak měl být v každé věci dokonalý a schopný hledět k jednomu jsoucnu a poznat jej. Vzhledem k němu má pak vše uspořádat.¹⁰¹ Aby byli tohoto nahlížení schopní, budou to muset být muži vzdělaní v dialektice, matematice a astronomii, aby mohli mít pevně zakořeněné přesvědčení o působení božského rozumu ve světě.¹⁰²

Další úředníci v obci jsou například stratégové, vojevůdci, pomocníci pro válku, *hipparchové*, náčelníci *fýl*, *falrchové*, *taxiarchové*. Pak je tu též mnoho druhů dozorců, kněží. Všichni úředníci musí po dobu svého úřadování společně stolovat.¹⁰³ Po skončení doby v úřadě vydávají všichni úředníci své účty, které jsou kontrolovány úředníky zvanými *euthynoi*.¹⁰⁴ *Euthynoi* jsou podřízeni zákonům a zároveň na ně dohlíží *nomofylakové*, kteří mají zabránit z tomu, aby se u nich začali rodit oligarchické tendence.¹⁰⁵

⁹⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 595-596.

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 597-598; PLATÓN, *Leges*, 951d-e.

¹⁰¹ PLATÓN, *Leges*, 862b; 963d-695b.

¹⁰² COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 319.

¹⁰³ PLATÓN, *Leges*, 755c; 762c

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 595.

¹⁰⁵ HARRIS, *The Rule of Law in Athenian Democracy and in Plato's Laws*, str. 34.

Posledním typem úřadů, který stojí za to probrat hlouběji jsou soudy. V Magnesii mají být tři stupně soudů. Soukromé, kde jsou voleni smírčí soudcové, soudy fylní a nejvyšší odvolávací soud, kde pozici soudců zastávají strážci zákonů. Soudce musí mít zkušenost a dobrotu. Společně s komplexním systémem volby zde Platón vytvářel jakýsi kult zákonů, pomocí kterého soudce oplýval náboženskou auru, dávající jim autoritu. Soudy řešící věci týkající se celé obce jsou ustanoveny z občanů, ale vyšetřování mají na starost strážci zákonů.¹⁰⁶

Platón reaguje na Sókratův soudní proces tím, že nejdůležitější soudy dává na starost strážcům zákona, odstraňuje část soudu v níž je navrhován trest, který má místo toho být pevně určen v zákonech obce, soudní procesy mají probíhat tři dny a soudci se musí radit veřejně, aby uchránil občany před zneužitím soudní moci. Podoba trestů se liší podle věku a příslušnosti k třídě. Zákodárce musí určit přesná místa kde se může jednat o výjimky ze zákona a jak se odrazí v uplatňování zákona.¹⁰⁷

3.4. Podoba Magnesie

V Zákonech jsou vyloženy podrobné přírodní a geografické podmínky pro navrhovanou obec. Větry, teplota, voda, získávaná potrava, to všechno určuje jaký typ lidí se tu bude rodit. Nová osada nemá být u moře a nemá mít přístavy, ani dostatek dřeva na výstavbu lodí, aby se nemohla plně oddat obchodu.¹⁰⁸ „*Blížkost moře... je velmi hořké a trpké susedství, neboť ji (obec) naplňuje obchodnictvím a kramářskou zištností, vštěpuje duším vrtkavé a nepoctivé mravy, činí obec ... nepoctivou a nedružnou.*“¹⁰⁹ Platón také tvrdí, že by obec neměla spoléhat na své námořnictvo. Námořnictvo totiž závisí na veslařích, kterými mohou být i otroci. Obec spoléhající na námořnictvo by pak neudělovala pocty statečným a krásným válečníkům, ale umění kormidelnickému a neřádným lidem, jako jsou otroci.¹¹⁰

Kromě geografické polohy probírá Platón rozdělení půdy. V Magnesii již není společné vlastnictví obecní půdy jako v Ústavě, jelikož je věcí, která přesahuje lidskou povahu, výchovu i vzdělání.¹¹¹ „*Půdy má býti tolik, kolik stačí vyživovat jistý počet obyvatel při rozumném životě, ..., a tolik obyvatelstva, aby byli schopni se ubránit okolním obcím, ...*“¹¹² Území obce

¹⁰⁶ HARRIS, *The Rule of Law in Athenian Democracy and in Plato's Laws*, str. 34; NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 596-597.

¹⁰⁷ HARRIS, *The Rule of Law in Athenian Democracy and in Plato's Laws*, str. 36-40.

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 587.

¹⁰⁹ PLATÓN, *Leges*, 705a.

¹¹⁰ PLATÓN, *Leges*, 707a-b.

¹¹¹ PLATÓN, *Leges*, 740a.

¹¹² PLATÓN, *Leges*, 737d.

má být rozdělena na 5040 dílů. „*Toto zvláštní číslo je zvoleno z aritmetických důvodů – je totiž nejmenším číslem, které lze dělit prvními deseti čísly. A má mnoho dalších dělitelů*“¹¹³ Jeden podíl se skládá ze dvou dílů, jeden u města a jeden na venkově.¹¹⁴ Své podíly mají občané pokládat za součást obce a starat se o ně více, než o svou rodinu.¹¹⁵ Každý hospodář je povinen rozdělit výtěžek svých pozemků tak, aby se dostalo výživy občanům, jejich otrokům a cizincům.¹¹⁶

Takto Platón fixuje i počet obyvatel. Zároveň se jedná o dostatečné množství lidí pro válku i mír.¹¹⁷ Přebytku lidí chce Platón zabránit skrze domlouvání lidu. Pokud je však již obec přelidněna budou ti, kteří budou uznáni za způsobilé, vysláni zakládat nové přátelské osady, tedy jakési kolonie. Na počtu 5040 záleží i dělení území na frátrie, démy a dědiny. Celé území obce a města má být rozděleno na dvanáct dílů, kvůli lepší organizaci a ustanovení úřadů.¹¹⁸

Hospodářsky má být obec soběstačná a uzavřena ostatním obcím.¹¹⁹ Občanům je tak zakázáno cestovat mimo obec, s výjimkou pověřených pozorovatelů. Ti musí být starší padesáti let a patřit mezi příkladové občany, aby ostatní obce viděli jen to nejlepší. Pozorování může provádět maximálně deset let a účelem těchto cest je sbírání zkušeností o okolním světě a vyhledávání božských lidí, kteří se rodí v obcích s dobrými zákony a ideální obci stojí za to se s nimi stýkat.¹²⁰

Obec není zcela uzavřena lidem z vnějšku a cizinci mají být přijímáni podle účelu jejich návštěvy.¹²¹ Jsou čtyři druhy cizinců. Prvním jsou obchodníci, druhým diváci múzických představení, třetím diplomaté z jiných obcí a čtvrtým jsou pozorovatelé z jiných obcí.¹²²

¹¹³ PETRŽELKA A KOL., *Platón bez idejí*. Brno: MU 2008. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/Platón/web/tema2_A.html# (cit. 20.4.2024).

¹¹⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 589.

¹¹⁵ PLATÓN, *Leges*, 740b.

¹¹⁶ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 593.

¹¹⁷ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 315.

¹¹⁸ PLATÓN, *Leges*, 740d-e, 746e; 758e.

¹¹⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 590; 588.

¹²⁰ PLATÓN, *Leges*, 950d–951d.

¹²¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 588.

¹²² PLATÓN, *Leges*, 952e-953d.

3.5. Život obyvatel Magnesie

3.5.1. Výchova

Výchova v Magnesii má vychovávat lid k základním druhům dobrosti. Tedy k moudrosti, rozumnosti, spravedlnosti a statečnosti.¹²³ Člověk, který chce žít blažený život by měl být pravdivý, tedy věrný, jelikož je to dobro nejvyšší jak u bohů tak u lidí. Úcty hodní jsou i lidé, kteří se nedopouští křivdy, nebo před ní dokonce chrání ostatní. Proto by měl být člověk i srdnatý, ale přitom i mírný. Dále pak moudrý a rozumný. Nejde však jen o to aby tyto dobrosti člověk měl, ale aby je i sdílel s jinými. Občan by se měl starat o tři věci. Na prvním místě by měla být starost o duši, druhá o tělo a poslední o majetek. Ústava má být seřazena zákony tak, aby hleděla na tyto zřetele v tomto pořadí. Zákonodárce má za úkol navrhnout výchovu tak aby hleděla k těmto věcem, a aby si lidé navykli na tytéž podmínky a zákony.¹²⁴

Ve věku od tří do šesti let si děti hrají pod dohledem žen v chrámech. V pozdějších letech probíhá vzdělání pro chlapce a dívky odděleně, ačkoliv vzdělání by měli mít stejné. Vzdělávání budou v gymnastice a hudbě, na kterou je podobně jako v ústavě třeba dohlížet.¹²⁵

Pro tento účel mají být všechny tance a zpěvy posvěceny jménem některého boha a praktikovány pouze při obětech, či obřadech zasvěcených jemu. Povoleny budou komedie, neboť bez směšného nelze rozpoznat vážné. Povoleny budou pouze ty básně a divadelní představení, které napodobují nejlepší a nejkrásnější život, a které předávají stejná poučení jako zákony obce. Gymnastické vzdělání má kromě těla rozvíjet i vojenské dovednosti potřebné pro boj i pro tažení. Veškeré občanstvo Magnesie je tak schopné branné povinnosti, a to včetně žen. Tělovýchova by měla být vedena tím způsobem aby na první místo kladla cviky vhodné pro vojenský výcvik a vynechávat nepraktické disciplín. Dále se děti budou učit základům aritmetik, astronomie. V těch se však mají vzdělávat pouze někteří jednotlivci, kteří mají zastupovat nejvyšší úřady.¹²⁶

Vzdělání bude probíhat ve školách a učiteli budou placení cizinci. Na podobu vzdělání dohlíží úřad správce vzdělání. Musí být starší 50 let a otcem minimálně jednoho legitimně narozeného dítěte. V platónových očích se jednalo o velice důležitý úřad.¹²⁷ Školy zařizuje obec

¹²³ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 555.

¹²⁴ PLATÓN, *Leges*, 730b–731c; 743e.

¹²⁵ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 316.

¹²⁶ PLATÓN, *Leges*, 799a-b; 816e; 817b-e; 813e–814d; 833e; 817e - 818a.

¹²⁷ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 316-317.

a dozírá na ně skrze úředníky. školní docházka je povinná. Prostředkem výchovy jsou hry, umění múzická, gymnastika, lov a branná výchova.¹²⁸

Právě hry mají podle Platóna největší význam pro zákonodárství. Jestliže jsou totiž řádně státem stanoveny pravidla a podmínky her, že budou vždy ty samé děti hrát stejným způsobem za týchž podmínek, tak budou dané zákony v obci trvat. Nemění se totiž povaha mládeže a pravidla her učí děti cti a vážnosti. Lidé kteří budou vystavováni novotám budou vyhledávat jiný život, činnosti a zákony, což způsobí zlo pro obec. Změna je tak pro obec jednou z nejnebezpečnějších věcí.¹²⁹

Naučnými předměty jsou zejména matematické obory. Dokonalého vzdělání naučného a filosofického se má dostat jen těm, kdo se mají jednou stát členy nejvyšší rady obce. Pro zbytek občanů stačí nauky potřebné pro běžný život.¹³⁰

3.5.2. Rodina

Základem státu má být rodina. Ta je pojímána jako přirozený svazek, jejíž fungování předepisují zákony o manželství, dětech, a povinnostech rodičů a dětí. Poměr mezi rodiči a dětmi je posvátný a je třeba jej udržovat v žádoucím stavu poučkami, domluvami a tresty. Když Platón mluví o obyvatelích, tak mluví o domech. Je tedy pravděpodobné, že 5040 má být počet domů v obci, tedy ideální počet obyvatel je 5040 rodin, nikoliv jednotlivců.¹³¹

Jako dohled na manželstvím ustanovuje Platón výbor žen. Pokud se po dobu deseti let od sňatku nenarodí dítě, budou se manželé muset rozvést. „Mladá manželka a mladý manžel musí mít na mysli, že mají dát obci co možná nejkrásnější a nejlepší děti.“ Zároveň si plozením dětí udržují občané účast ve věčnosti přírody. Muži se museli oženit mezi 30 a 45 rokem, pokud se neožení mají být potrestáni pokutou a bezectím. Ženy se museli vdát mezi 16 a 20 rokem. Měli by se brát lidé, kteří si nejsou rovni, jelikož pokud si bohatý bere bohatou, nebo veselý veselou, tak se obec stává nevyrovnanou. Toto však nelze vymáhat zákonem.¹³² Manželství bylo posvátné a jeho porušení bylo trestáno. Na rozdíl od Ústavy se v ideální obci Zákonů jedná o plnohodnotný manželský sňatek a ne pouze o státem řízené plození potomků. Muži i ženy se stravují u společného stolování. Všechny úkony mají být společné ženám i mužům.¹³³

¹²⁸ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 592.

¹²⁹ PLATÓN, *Leges*, 797a-798d.

¹³⁰ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 592.

¹³¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 590; COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 315-316.

¹³² PLATÓN, *Leges*, 783d-e; 774a; 721b; 773b-c.

¹³³ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 316; PLATÓN, *Leges*, 780e-781b.

3.5.3. Otroctví

Ze Zákonů jasně vyplývá, že Platón přijímal otroctví a otroka bral jako majetek pána. Otroci poslouchají a pánové vládnou. K otroctví přistupuje mnohem radikálněji, než bylo v antickém světě běžné. Například veškeré děti otroků, i když byl jedním z rodičů svobodný občan, připadnou pánovy otroka.¹³⁴

Také zamítá otrokům právo na ochranu, s výjimkou, jestli se jedná o veřejný zájem, jako například výpověď. V tomto případě zakazuje i mučení otroka. Také tvrdí, že otroci by měli být za prohřešky trestáni a ne pouze napomínáni, jelikož by to mohlo vést k domýšlivosti, jelikož by se s nimi jednalo jako s občany. Zároveň ale říká, že by se o otroky mělo pečlivě starat. Jelikož se jedná o třídu, na níž lze páchat největší nespravedlnost, tak člověk který se k otrokům chová spravedlivě bude nejspravedlivějším.¹³⁵ „(Takový člověk) *by byl nejschopnějším rozsevačem pro klíčení dobrosti*“¹³⁶ Otroci mají být nejlépe jiné národnosti. Ti otroci, kteří jsou propuštěni na svobodu, mají ke svým bývalým pánům zvláštní povinnosti.¹³⁷

Nejvíce se o Platónově pohledu na otroky dozvídáme z pasáže 720 a-e v *Zákonech*, kdy připodobňuje zákonodárství k lékaři svobodných lidí a k lékaři otroků. Lékař svobodných lidí učí nemocného a přemlouvá ho k souhlasu, čímž se mu pokouší navrátit zdraví. Zatímco lékař otroků se chová jako tyran, který sám uzná co je pro nemocného dobré.¹³⁸

Lékař otrokům nedává popis problému (*logos*) a pracuje čistě na základě mínění (*doxa*). Je tak jasné, že se Platón domnívá, že otrok má nedostatek rozumu. Otroek spoléhá na vlastní zkušenost, a tak nikdy nemůže poznat pravdu.¹³⁹

3.5.4. Dělbá práce

Občanům je dovoleno žít se pouze zemědělskou činností. Řemeslná a obchodní činnost je občanům zakázána a provádět ji mohou pouze cizinci, kterým bylo dovoleno v obci pobývat. Jedná se totiž o činnosti jimiž by se obohacovali. „*Přílišná hojnost všech těchto věcí (peněz a statků) ... způsobuje obcím nepřátelství a rozbroje, nedostatek pak zpravidla otročení.*“

¹³⁴ PLATÓN, *Leges*, 690b, 930d-e; COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 320.

¹³⁵ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 320-321.

¹³⁶ PLATÓN, *Leges*, 777e.

¹³⁷ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 592.

¹³⁸ PLATÓN, *Leges*, 720a-e.

¹³⁹ VLASTOS, *Slavery in Plato's Thought*, 289-291.

¹⁴⁰ V obohacování je viděno hlavní nebezpečí pro blaho obce a většina opatření mu má předcházet, kvůli udržení majetkové rovnováhy. Majetková nerovnost přesto bude v obci existovat. První obyvatelé budou mít větší podíl než pozdější. Podle této nerovnosti bude obec rozdělena na čtyři majetkové třídy, pro něž budou poměrně určována práva, povinnosti a daně. Poměrnost nařízení bude vycházet také z povahy, vzdělání a dobrosti. Veškeré drahé kovy vlastní obec, a to jen kvůli stykům s cizinou. Soukromý majetek je připouštěn, ale jeho hromadění je omezeno. Jakmile občan vlastní čtyřnásobek svého údělu, musí přebytek darovat obci. Tato zásada platí i pro cizince, kteří ale musí obec opustit pokud jejich majetek dosáhne určité výše. ¹⁴¹

V Magnesii jsou řemesla a obchod povolena pouze cizincům a jejich otrokům. Řemeslníci náleží v Magnesii ke třetí majetkové třídě. Zároveň ale cizinci přispívají ke správnému vzdělání v Magnesii, jelikož jsou najímáni jako učitelé, k čemuž budou přesvědčeni mzdou. ¹⁴² Aby mohl být cizinec kvalifikován jako řemeslník, musí ovládat řemeslo a nesmí v Magnesii pobývat déle jak 20 let. Za zvláštní zásluhy může v obci pobývat déle. Přistěhovalecká lhůta dětí řemeslníků začíná od jejich patnácti let. Ve dvaceti letech musí buď obec opustit nebo si vyprosít povolení k pobytu v obci. ¹⁴³

Při provozování řemesel je zachována zásada dělby práce, ať aby každý měl jen jedno povolání. ¹⁴⁴ Řemeslníci jsou rozděleni na dvanáct dílů z nichž jeden obývá město a zbytek je rozprostřen po zbytku území. Každá osada má tak dostatečný potřebný počet řemeslníků potřebných k výrobě zemědělských nástrojů a dalších potřeb. ¹⁴⁵

Obchod v obci se řídí dle tržního řádu. Občané mohou obchodovat pouze skrze obecní zřízence, kterými jsou otroci nebo cizinci. Je zakázáno dovážet přepychové zboží a vyvážet plodiny nutné k výživě obce. Každá směna na tržišti provedená otrokem občana musí být zaznamenána u strážců zákona jinak je neplatná. Žádnému občanu není dovoleno vlastnit zlato nebo stříbro. Pro směnu uvnitř obce smí vlastnit a používat zvláštní měnu, která je mimo obec nesměnitelná a nehodnotná. ¹⁴⁶

¹⁴⁰ PLATÓN, *Leges*, 729a.

¹⁴¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 589-590.

¹⁴² PRAUSCELLO, *Performing Citizenship in Plato's Laws*, str. 64-65

¹⁴³ PLATÓN, *Leges*, 850a-c.

¹⁴⁴ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 593.

¹⁴⁵ PLATÓN, *Leges*, 848d.

¹⁴⁶ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 593; PLATÓN, *Leges*, 850a; 742a.

4. Srovnání Magnésie s antickými polis

Pro obec zákonů je podle Novotného charakteristické „přiblížení k obcím přítomné i minulé zkušenosti“. Athénský host v *Zákonech* vyvozuje zřízení ideální obce z dějinných skutečností.¹⁴⁷ A to převážně ve třetí knize *Zákonů*, kdy hosté projednávají různé druhy ústav a jejich zastoupení ve světě. Mluví zde o třech dórských obcích: Messéně, Argu a Spartě. U nich zmiňuje, že si svou moc si udržela pouze Sparta, protože v ní byla moc králů omezena gerusii a efori.¹⁴⁸

Platón vidí dvě matky spravedlivé společnosti a to ústavy monarchie a demokracie. Ale jenom část demokracie a část monarchie je nejlepší ústavou. Ta část monarchie dávající občanů moudrost a ta část demokracie dávající občanům svobodu.¹⁴⁹ Monarchii má v plnosti Persie a demokracii Athény. Oba státy měli kdysi správnou míru těchto dvou ústav, avšak zašli do extrémů své ústavy. Peršané vzali svému lidu příliš moc svobody, zahubili družnost a pospolitost v obci.¹⁵⁰

Athény jsou v *Zákonech* popisovány jako místo nekvalifikované svobody. Nezákonnost přišla od múzického umění.¹⁵¹ Umělci začali hrát hudbu posuzovanou podle slasti posluchače. Lidé se následky této hudby stali hlučnými, z čehož vzešlo mínění, že všichni vědí všechno nejlépe a s přidružením velké svobody uvnitř demokracie vedlo k neposlušnosti zákonům.¹⁵²

Tato nekvalifikovaná svoboda má Athény přivést k tomu, že se lidé odmítnou podříditi úřadům čemuž bude následovat emancipace od autority starších a rodičů, až nakonec přijde snaha úplně se odříznout od zákonů. Z Athén svého času si Platón propůjčuje smysl pro respekt, který občany přizpůsobil dobrovolnému podřízení nadvládě zákonů. Vymizení tohoto smyslu a také zdravého strachu z následků, je tím co Platón považuje za příčinu úpadku Athén.¹⁵³

4.1. Sparta

Futter uvádí, že jedním ze způsobů jak můžeme číst Plútarchovo vyjádření, že Platon přejal Lykúrgovo občanské zřízení, je že *Zákony* poskytují praktickou utopii, kompatibilní s Lykúrgovým idealismem. Toto čtení podporuje například podobné vládní zřízení obou obcí. Politická moc je sdílena mezi několika orgány. V Magnésii shromážděním, radou, jednotlivými

¹⁴⁷ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 598.

¹⁴⁸ PLATON, *Leges*, 692a-b.

¹⁴⁹ ROBINSON, *Plato the democrat? Some thoughts on the politics of the Laws*, str. 531.

¹⁵⁰ PLATON, *Leges*, 693d-e; 697d.

¹⁵¹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 600.

¹⁵² PLATON, *Leges*, 700e.

¹⁵³ ROBINSON, *Plato the democrat? Some thoughts on the politics of the Laws*, str. 532-533.

správci, *nomofylaky* a nočním shromážděním. Ve Spartě mezi dvěma králi, gerusii a shromážděním. Avšak Platon označuje Magnesii jako druhou nejlepší obec a je tak zvláštní, že by Plútarchos odkazoval na ni. Zároveň lze rozpoznat Plútarchovu pointu, že nemluví o organizaci vlády, nýbrž o společenských institucích jako společné stolování. V Aristotelově Politice lze také vidět, že politeiá byla ve své době brána jako režim, nebo druh společnosti. Toto čtení tak více nahrává tomu, že Plútarchos mluvil v souvislosti se Spartou o obci *Ústavy a ne Zákonů*.¹⁵⁴

I přesto lze v Magnésii vysledovat aspekty, které jsou propůjčené ze skutečných *polis*. Například hospodářská základna druhé nejlepší obce vychází ze Sparty. Tam byla půda mezi občany dělena na velikostí stejné úděly, *kléroi*.¹⁵⁵ Dělení velmi podobné tomu v Magnésii, kde je území rozděleno na rovnoměrné díly mezi 5040 rodin.¹⁵⁶

Platón se i v *Zákonech* inspiroval proslulou spartskou výchovou *agogé*. Stejně jako v Magnésii se základní výchova občanů obou pohlaví soustředila na múzická umění a tělovýchovou se zaměřením na vojenský výcvik.¹⁵⁷ Spartské ženy však měli zakázáno být součástí armády, čímž byly značně omezeny jejich politická práva.¹⁵⁸ Naopak ženy v Magnésii měli mít brannou povinnost.¹⁵⁹

Dalším převzatým charakteristickým rysem Spartského zřízení je společné stolování, *syssitia*, kdy se občané společně stravují v jídelnách. Platón považuje *syssitii* za nástroj neustálé připravenosti na válku. Zároveň se pomocí ní ustanovuje řád v soukromém i veřejném životě. V Magnésii by měla být *syssitia* ustanovena jako povinná součást života úředníků a běžných občanů. Platónovo zřízení narozdíl od Sparty připouští ke společnému stolování i ženy, ale v jídelnách oddělených od mužů.¹⁶⁰

4.2. Athény

Zřízení Magnesie má velké podobnosti také s Athénským *polis*. Rozdělení obyvatelstva na čtyři majetkové třídy je převzato od athénského zákonodárce Solóna. Ten kvůli obnovení společenského řádu v Athénách udělil všem mužům schopným boje a opatření si výzbroje pasivní volební právo a tím možnost podílet se v politice obce. Pro všechny občany se otevřela

¹⁵⁴ FUTTER, *Plutarch, Plato and Sparta*, str. 37.

¹⁵⁵ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 600.

¹⁵⁶ PLATON, *Leges*, 737c.

¹⁵⁷ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 52.

¹⁵⁸ CARTLEDGE, *Sparta: heroická historie*, str. 144.

¹⁵⁹ PLATON, *Leges*, 814c.

¹⁶⁰ DAVID, *The Spartan Syssitia and Plato's Laws*, str 486-488.

možnost proniknout do politiky za pomoci nejnižší předepsané výše majetku.¹⁶¹ Solón rozdělil občany na čtyři třídy: nádeníci (*thétes*), drobní rolníci (*zeugítai*), jezdci (*hippeis*) a *pentakosiomedimnoi*. Rozdělení záviselo na ročním výnosu. Tyto třídy se odráželi i v armádě: *thétes* byly lehkooděnci, *zeugítai* těžkooděnci a *hippeis* jako jezdci.¹⁶² Aktivními občany jsou však jen příslušníci prvních tří. Během perských válek začali být i nemajetní považováni za aktivní občany, kvůli jejich službě jako veslaři v námořnictvu. A tak od roku 451 př. n. l. byl plnoprávným athénským občanem každý, kdo se narodil z pravoplatného manželství občana s dcerou jiného občana.¹⁶³

Zřízení Magnésie mělo všem majetkovým třídám povolovat účast na politice. Jejich rozdělení na majetkové třídy bylo odůvodněno tím, že z přicházejících kolonistů bude mít každý jiný majetek. Podle nestejných majetkových tříd tak měli být poměrově obsazovány úřady a vydávány dávky.¹⁶⁴

Kromě athénských občanů obývala Athény populace cizinců (metoiků) a otroků. Metroikové byly cizinci trvale pobývající v Athénách, kteří se zabývali hlavně řemesly a obchodem. Měli osobní svobody, ale postrádali politická práva. Zároveň museli vykonávat povinnou vojenskou službu. Cizinectví bylo jakýmsi cejchem. Různými ekonomickými a politickými opatřeními byli udržováni ve vzdálenosti od občanů, aby nedocházelo k míšení skupin. Podobně jako cizinci v Magnésii jsou i athénští metoikové hospodářsky provázáni s obcí, bez toho aby se podíleli na politickém životě. Otroci v Athénách neměli právní subjektivitu a bylo jim povoleno pouze náboženských kultů. Chráněni byly pouze před špatným nakládáním od osob jiných, než jejich pán. Každý otrok měl jiné podmínky podle vůle svého pána. Mezi otroky tak neexistovala solidarita a nedocházelo ke vzpourám. Otrok který byl propuštěn zůstal zavázán svému bývalému majiteli a stával se nízce postaveným metoikem. Velkým přínosem otroctví bylo, že se občané mohli podílet na politice obce, když jejich práci vykonával otrok.¹⁶⁵

Noční shromáždění a nomofylakové nemají v Athénách jasný vzor. Dle mého názoru lze však jistou podobnost spatřit v athénských archontech. Jednalo se o devět úředníků z řad aristokratů. Vybírání byli dle urozenosti a bohatství. Nejvyšším archontem byl archon eponymos. Nejvyšší vojevůdce byl archon polemarchos. V kompetenci archona basileuse byly

¹⁶¹ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 57.

¹⁶² OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 112-113.

¹⁶³ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 102-103.

¹⁶⁴ PLATON, *Leges*, 744b-d.

¹⁶⁵ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 102-105; 108-113.

náboženské záležitosti. Dále k nim patřilo ještě 6 úředníků zvaných thesmothetai (zákonodárci), kteří bděli na dodržování zákonů.¹⁶⁶

5. Aristotelova *Politika*

Stejně jako Platónova je i Aristotelova politická teorie hluboce provázána s jeho etikou. *Politika* je Aristotelovým nejdůležitějším politickým dílem. Je spojena i s jeho nejdůležitějším etickým dílem *Etikou Nikomachovou*. Zatímco etika je vědou o lidských činech jednotlivců, tak politika je vědou o lidských činech ve společenství. Obě vědy jsou propojené a vzájemně se ovlivňují. To co je propojuje je *télos*. Slovo *télos* vyjadřuje konečný cíl nebo účel. Lidský *télos* je žít blažený život.¹⁶⁷

Blažený život spočívá v uplatňování mravních a rozumových ctností. Blažený člověk musí mít mravní ctnosti jako statečnost, spravedlnost apod. a také vnější dobra jako bohatství, zdraví a přátelství. Vnější dobra jsou potřebná pro uplatňování některých ctností, například člověk nemůže být štědrý bez bohatství. Dále pak musí mít rozumové ctnosti, neboli moudrost. Ta se zaměřuje na věci neměnné a je tedy filosofickým nazíráním, které lze provádět bez potřeby vnějších dober. Filosofické nazírání je nejvyšší lidskou činností, avšak k životu ve společnosti je němu potřeba ještě mravních ctností. Blažený je tak ten muž, který staví filosofické nazírání na první místo a žije společenským životem.¹⁶⁸ Filosofického života lze dosáhnout mimo společenství, jelikož se jedná pouze o výkon rozumu. Morálních ctností nelze dosáhnout mimo společenství. Společnost zajišťuje morální část blaženého života a blaženým životem je tak politický život uvnitř obce.¹⁶⁹ Jednotlivec dokáže naplnit svůj *télos* jen pokud je morálně ctnostnou a šťastnou bytostí uvnitř správně ustanovené společnosti. A rolí politiky je pak poskytnout prostředí, v němž mohou lidé žít plně mravní a blažený život.¹⁷⁰

Politická věda je v Aristotelově vidění podobně jako etika, rétorika a ekonomie, praktickou vědou, jelikož jejím záměrem je určit jak má člověk jednat. Aristotelova politická věda se tedy zabývá lidským jednáním, čímž vylučuje matematickou jistotu, neboť není možné formulovat obecná tvrzení o lidském chování. Aristotelés se proto nesnaží dávat fixní systém pravidel k politickým a etickým rozhodnutím, nýbrž se politikou snaží vychovat lidi, kteří když

¹⁶⁶ OLIVA, *Zrození Řecké civilizace*, str. 102-104.

¹⁶⁷ CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

¹⁶⁸ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 11-13.

¹⁶⁹ BLUHM, *The Place of the 'Polity' in Aristotle's Theory of the Ideal State*, str. 745-746.

¹⁷⁰ CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

jsou s těmito rozhodnutími konfrontováni, tak ví přesně, co dělat a proč. Takový člověk bude nejen znát zákony, ale také bude vědět, kdy se od nich odklonit.¹⁷¹ *Politika* je potom jakýmsi návodem pro státníky a zákonodárce. Ti by měli být schopní rozpoznat charakteristické rysy situací a mít pochopení principů řízení, proto jsou v *Politice* popsány různé ústavy a politické jevy, které musí dobrý zákonodárce znát.¹⁷² K pochopení těchto věcí je zapotřebí praktická moudrost. Ta je jedním ze tří druhů moudrosti, které Aristotelés rozlišuje: teoretická, produktivní a praktická. Teoretická se soustředí na studium matematických věd a produktivní obsahuje například znalost výroby nábytku. Praktická moudrost zahrnuje to jak žít a konat a její vlastnictví umožňuje člověku žít dobrý život.¹⁷³ Je to duševní schopnost, která závisí na dobrém charakteru, výchově a zkušenostech. Tím je politická věda nepřístupná mladým lidem bez zkušeností, nebo ženám a otrokům, kteří ze studia politiky nic nezískávají.¹⁷⁴

5.1. Přirozenost a cíl obce

Každá obec je druhem společenství a Aristotelovým názorem je, že každé společenství vzniká za účelem nějakého dobra, jelikož lidé vždy dělají to, co se jim zdá být dobrem.¹⁷⁵ V základu obce stojí nutnost, tedy lidská nedostatečnost v uspokojování potřeb. Aristotelés člení lidské potřeby na dva hlavní typy – zachování sebe a zachování rodu. Tyto potřeby jsou pak svázány paradigmatickými vztahy, a tak mají základy obce charakter vztahů. Neredukovatelnými vztahy předpokládající politické družení je spojení rozumu a síly, mužského a ženského, což Aristotelés vyzoroval v přírodě.¹⁷⁶

Aristotelés líčí původ společenství následovně. Ze vzájemné potřeby zachování rodu se sdružují muži a ženy a tvoří tak domácnost. Dokonalá domácnost se podle Aristotela skládá z otroků a svobodných bytostí. Společnost skládající se z vícera takovýchto domácností přesahuje uspokojení každodenních potřeb a nazývá se vesnicí. Z vesnice se dále stává obec, která je konečným stavem společnosti. A jelikož domácnost vzniká z přirozeného pudu sebezáchovy, tak je i obec přirozenou a tedy i konečným přirozeným stavem.¹⁷⁷ „*Proto je polis dokonalé přirozenou formou společenství, neboť dřívější společenství, z nichž vzrostla, byla*

¹⁷¹ CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

¹⁷² MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 16.

¹⁷³ CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

¹⁷⁴ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 18; CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

¹⁷⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1252a.

¹⁷⁶ JINEK, *Aristotelés o původu obce*, str. 148-149.

¹⁷⁷ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1252a25-30, 1252b10-30.

přirozená. *Toto společenství je cílem těch ostatních a jeho přirozenost je sama cílem.*¹⁷⁸ Obec je tedy přirozená ve smyslu, že má shodný úkol s vesnicí a domácností. Tím, že je *polis* soběstačná, představuje konečné stadium v procesu přirozeného růstu a rozvoje.¹⁷⁹ Obec je konečným cílem předchozích společenství. A přirozenost je konečný cíl, protože konečný stav vývoje každé věci je její přirozenost. Účel a cíl je to nejlepší a soběstačnost je i cílem i tím nejlepším. Aristotelés tvrdí, že obec je původnější než domácnost a než jednotlivec. Argumentuje, že celek je nutně dříve než jeho části a každá věc je určena svým úkolem.¹⁸⁰

Obec existuje na základě přirozenosti a člověk je tak přirozeně určen životu v obci, protože potřebuje řád a vedení, které obec zajišťuje. Člověk je společenským živočichem. A ve všech lidech je přirozený pud k vytváření obce.¹⁸¹ Mimo obec žijí jenom špatní lidé nebo bozi. To co člověka dělá přizpůsobeného k životu v obci a odlišuje ho od ostatních živočichů je rozumná řeč, *logos*. Díky řeči může člověk vyjádřit co je prospěšné a co škodlivé, co spravedlivé a co nespravedlivé. A tak je podle Aristotela člověk jedinou bytostí se smyslem pro dobro a zlo.¹⁸²

5.2. Vztahy vládnoucích a ovládaných v obci

Společnost se skládá z více částí a vše co se skládá z více částí tvoří jednotu, v níž se vyskytuje prvek vládnoucího a prvek ovládaného, který Aristotelés spatřuje v přirozeném světě.¹⁸³ Například živočich se skládá z částí duše a tělo. V tomto celku je duše vládcem a tělo ovládaným. Politická nerovnost je podle Aristotela přirozená. Někteří lidé jsou od přirozenosti vládcí a jiní ovládaní.¹⁸⁴

Aristotelés rozlišuje tři typy vládního vztahu: občanský, panský a hospodářský. Vláda pána je vládou nad otroky. Vláda hospodáře je samovládou a občanská vláda je vládou nad svobodnými a rovnými. Duše vládne nad tělem jako pán. Rozum vládne nad lidskou žádostivostí jako politik. Vychází to z přirozenosti, kdy horší vždy poslouchá lepší.¹⁸⁵ Mezi různými typy vlády, panské, hospodářské a politické, existují kvalitativní a kvantitativní rozdíly. Nejdůležitější jsou v cílech a záměrech s nimiž člověk moc vykonává. Rozlišení na

¹⁷⁸ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1252b30-34.

¹⁷⁹ JINEK, *Aristotelés o původu obce*, str. 153; MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 31.

¹⁸⁰ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1252b30-1253a30.

¹⁸¹ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1253a5, 1253a30.

¹⁸² MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 34-36.

¹⁸³ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 48.

¹⁸⁴ STRAUSS, *Obec a člověk*, str. 45.

¹⁸⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1252a10-15; 1255b20; 1254a20-1254b15.

svobodnou a despotickou vládu. Svobodná vláda je vládou kdy se vládce stará o zájmy poddaného. Despotická vláda je vláda ve vlastním zájmu. Není to však vyložený rozdíl mezi dobrou a špatnou vládou.¹⁸⁶

Aristotelés rozlišuje uvnitř domácnosti tři vztahy: pán a otrok, manžel a manželka, otec a děti. Spojení obecných principů mužského, ženského, vládnoucího a otrockého je nejen nutné, ale pro obě strany prospěšné. Otci a manželu přísluší vládnout nad ženou a dětmi, nad obojím však jako nad bytostmi svobodnými. Nad ženou na způsob politika a nad dětmi na způsob krále. Děti jsou nevyzrálé a potřebují aby byly vedeny k sebekázni. Místem působení ženy je dům. Ženy nejsou mužům rovné.¹⁸⁷ Mužská odvaha se projevovala v rozkazování, ženská v poslušnosti. Žena má schopnost rozumově uvažovat, ale postrádá autoritu. Vláda nad ženou je politická, avšak nenastává zde žádné střídání vlády.¹⁸⁸

Otok je od své přirozenosti člověk, který nenáleží sobě, nýbrž jinému. Někteří lidé jsou od přirozenosti svobodni a jiní od přirozenosti otroky. Je tomu dáno tak, že někteří se narodí s tělem více uzpůsobeným pro práci, někteří s duší uzpůsobenou k politickému životu.¹⁸⁹ Aristotelés tak rozlišuje mezi přirozenými a nepřirozenými otroky. Přirozenými otroky jsou barbaři, tělesně odlišní a duší otročtí. Hospodář využívá oduševnělých nástrojů, otroků, a neoduševnělých, například motyky. Otok je služebníkem ve věcech vyžadujícím jednání, jelikož je živou bytostí a život znamená jednání, ne výrobu. To že je nástrojem sloužícím cílům svého pána, znamená že se jeho vlastní zájem neliší od zájmu jeho pána. Otok je nesvobodný a jeho vztah s pánem je příkladem despotické vlády. Tento vztah má být založen výhradně na dohodě. Otok nedisponuje plným rozumem, ale pochopí co je rozumné. Ze dvou složek duše, které Aristotelés rozlišuje má otrok pouze tu část, která je poslušná rozumu.¹⁹⁰

Otok je člověk s jistými kognitivními schopnostmi, které mu umožňují vnímat pánův rozum, tvořit s pánem přátelské společenství a pána zavazují k tomu, aby svou vládou umožnil otroku naplnit své možnosti.¹⁹¹ Aristotelés zastává názor, že jak vládnoucí tak ovládaní potřebují ctnosti, aby mohli vykonávat svůj přirozený úděl. Vládce má pak mít dokonalou mravní ctnost.¹⁹² Podle Aristotela by měl otrok mít jistý podíl na mravních ctnostech jako je

¹⁸⁶ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 48-50.

¹⁸⁷ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1253b20, 1259a40-1260a; JINEK, *Aristotelés o původu obce*, str. 167.

¹⁸⁸ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 58-60.

¹⁸⁹ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1253b25-1555a.

¹⁹⁰ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 53-55.

¹⁹¹ JINEK, *Aristotelés o původu obce*, str. 168.

¹⁹² ARISTOTELÉS, *Politica*, 1260a.

odvaha a sebeovládání, k tomu musí být schopen nezávislého jednání, a tak nesmí být spoután slepou poslušností k pánovi. ¹⁹³

5.3. Občan

Aristotelés říká, že obec je množství občanů, přičemž v pojmu občan není mezi různými ústavami jednota. Stejně jako jsou odlišné druhy ústav, jsou i v ústavách odlišné druhy občanů. Občan je pro Aristotela ten, komu náleží právo účastnit se poradního a soudního úřadu.¹⁹⁴ Za občany jsou pokládáni i účastníci porot a sněmů. Úkolem občanů je blaho společenství. Ctnost občana musí mít vztah ke zřízení obce. A jelikož se obec skládá z vícera nepodobných útvarů, stejně jako příroda, tak ani ctnost všech občanů není nutně jedna. Ctnost vládce obce, by však měla být totožná se ctností dobrého muže, jelikož vládcům by se mělo dostávat lepší výchovy než občanům. Ctností občana je schopnost umět dobře vládnout a dobře poslouchat vládnoucího. Vláda občanská, tedy vláda na svobodnými lidmi, čímž se rozumí vládnout a být ovládán. Tyto dvě občanské ctnosti jsou nepostradatelné pro občanskou vládu. ¹⁹⁵

Podle Aristotela náleží občanská ctnost těm, kteří jsou nejen svobodní, ale i zbavení všedních prací. Ti kteří vykonávají všední práci pro jednotlivce jsou otroci, a ti co pro obec řemeslníci a nádeníci. Řemeslník se v některých ústavách může stát občanem pokud je zámožný. Občanem je tudíž i ten, kdo má účast na občanských počtách. Občan nemusí být dobrým člověkem, jelikož v každé ústavě může dobrý člověk znamenat něco jiného. Politik je zároveň občanem a dobrým člověkem, jelikož dovede rozhodovat ve veřejných věcech. Občanské ctnosti a špatnosti hledí ti kteří se starají o zákonnost. Obec, která se nazývá zákonnou, má mít péči o ctnost. Jinak se z tohoto společenství stává pouhé spojenectví, které spočívá v pouhé vzájemné pomoci mezi občany. Zákon se pak stává rukojmím vzájemných práv, a nedokáže učinit občany dobrými a spravedlivými. To že se lidé rozhodli žít pospolu je dílem přátelství, neboť přátelství je svobodné rozhodnutí pro společné žití. Účelem politického společenství jsou krásné skutky a soužití. A ti kteří k tomuto přispívají mají více účasti v obci než ti kteří mají svobodu či rod. ¹⁹⁶

¹⁹³ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 56.

¹⁹⁴ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 472.

¹⁹⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1274b32-1277b35.

¹⁹⁶ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1277b35-1281a10.

5.4. Aristotelovy obce

Aristotelés má v *Politice* dva teoretické zájmy. Teorii ideálního státu a teorii skutečných států. Tyto dvě teorie jsou v knize oddělené. Aristotelés se v tak v *Politice* dostává ke dvěma nejlepším zřízením. V knize IV, V a VI popisuje zřízení nejpraktičtější, vzhledem k okolnostem a lidem své doby, které by bylo možné skutečně vytvořit. A v knize VII a VIII popisuje obec, která je podle něj, ze všech nejlepší. Tato dichotomie dle některých znalců reprezentuje i chronologii knih *Politiky*. Knihy o ideálním státě napsal Aristotelés ještě v mládí, stále pod Platónovým vlivem, zatímco empirické pozorování skutečných států je dílem staršího Aristotela.¹⁹⁷

5.4.1. Nejpraktičtější zřízení

Ústavu Aristotelés charakterizuje jako řád pro obec, týkající se úřadů a způsobu jejich rozdělení, který určuje svrchovanou moc v obci a cíl společenství. Zákony jsou zase pravidly, podle kterých mají vládcí vládnout. Dle Aristotela by měl dobrý zákonodárce znát nejlepší ústavu, ale také ústavu, kterou je nejvhodnější zavést za daných poměrů. Pro to musí znát všechny ústavy, jejich složení a rozdíly mezi nimi.¹⁹⁸

Ústavy, které hledí obecného blaha jsou správné, ty kteří hledí prospěchu vládnoucích jsou pochybné, jsou totiž despotické a obec má být společností svobodných. Monarchie, která hledí obecného blaha, se nazývá královstvím. Aristokracie je vládou několika nejlepších mužů, hledících nejlepšího prospěchu. Vláda množství hledící obecného blaha se nazývá politeií. Špatnými obdobami těchto zřízení je tyranida, oligarchie a demokracie. Demokracie hledí ku prospěchu chudých, oligarchie bohatých a tyranie jednotlivce.¹⁹⁹

Příčinou existence více ústav, je podle Aristotela fakt, že se obec skládá z více částí. Ústav je tolik, kolik je rozdílných částí obce. Mezi částí obce patří například zemědělci, řemeslníci apod. a všechny tyto části přispívají k soběstačnosti obce. Jednotlivec sice může být zároveň například ctnostným a statečným, zemědělcem a obchodníkem, ale nemůže být zároveň bohatým a chudým. Proto je skutečné dělení obce pouze na bohaté a chudé. Od toho pak Aristoteles odvozuje, že jsou dvě hlavní ústavy, oligarchie a demokracie. Ostatní ústavy jsou

¹⁹⁷ CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z:

<https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024); BLUHM, *The Place of the 'Polity' in Aristotle's Theory of the Ideal State*, str. 743.

¹⁹⁸ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1288b25-1289a25.

¹⁹⁹ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1278b10-1280a5.

pouze jejich odchylkami. Podle převahy bohatých nebo chudých se zřizuje buď oligarchie, nebo demokracie. Demokracie nastává když vládou svobodní jako většina, oligarchie, když bohatí jako menšina. Oligarchické ústavy jsou silné a despotické, demokratické slabé a mdlé.²⁰⁰

Podle Aristotela je nejlepším zřízením pro většinu obcí a lidí politeiá. Je horší než pravé království a pravá aristokracie, ale je nadřazena zvráceným formám řízení. Bluhm uvádí, že Aristotelés myslí aristokracií a monarchií skutečnou nadvládu lidí vynikajícími ctnostmi, ne reálné monarchie a aristokracie.²⁰¹ Politeiá je dobrou formou demokracie, později se však stává směsicí mezi oligarchií a demokracií, a je to právě toto její přechodné postavení, které jí poskytuje hodnotu a realizovatelnost.²⁰² Podle Aristotela se kloní spíše k demokracii, zatímco aristokracie je smíšenou ústavou klonící se spíše k oligarchii, protože vzdělání a cnost bývá spojena s větším jměním. Aristotelés nezvažuje jiné smíšené ústavy, jelikož jsou buď příliš dokonalé, nebo velmi podobné politei.²⁰³

Politeiá je podle Aristotela zřízením, v němž vládne střední třída. Blažený život spočívá v uskutečňování ctností. Charakter mravně ctnostného člověka se vyznačuje udržováním pocitů v rovnováze. Ctnost je pro Aristotela středem, a tak je život zachovávající střed tím nejlepším.²⁰⁴ Ústava je jakoby život obce. Obec která zachovává střed je tedy nejlepší.²⁰⁵

Mezi bohatými a chudými leží vždy ještě střední třída. Ta je definována s ohledem na množství jejího majetku. Jsou to muži co si mohli dovolit výzbroj hoplita a tvořili jádro vojenské moci obce. Ti kteří žijí v bohatství nejsou poslušní a ti, kteří žijí v chudobě, jsou podlízaví a nedovedou vládnout. Přírozená povaha obce tedy podle Aristotela vyžaduje být složená z příslušníků této střední vrstvy obyvatel, jejíž členové po vládě netouží, ale ani se jí nevyhýbají. Kteří, tak jako lidé udržující pocity v rovnováze, budou jednat uměřeně. Ti co mají střední jmění, budou také více spoléhat na rozum. Zatímco bohatí tíhnou k nestoudnosti a velkým zločinům a chudí k darebáctví a menším zločinům, střední třída bude nejpravděpodobněji poslušná zákonů a tedy rozumná. Vláda střední třídy bude zaručovat svobodnou vládu, přátelství a rovnost.²⁰⁶ Tím pravděpodobněji stát dosáhne stability, což je

²⁰⁰ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1289b30-1290a30.

²⁰¹ BLUHM, *The Place of the 'Polity' in Aristotle's Theory of the Ideal State*, str. 751.

²⁰² MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 129-130.

²⁰³ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 130.

²⁰⁴ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1295a35-40.

²⁰⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1295b35.

²⁰⁶ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1295b5-1296a5.

Aristotelem vysoce ceněný cíl. Příslušníci střední třídy jsou nejstabilnější, jelikož nejsou kvůli velikosti majetku napadáni, a mají dostatek majetku aby nenapadali.²⁰⁷

Podle Aristotela jde u každé obce o kvalitu a kvantitu. Kvalitou je myšlena svoboda, jmění a vzdělání, kvantitou množství obyvatel. Obce musí být smíchány ve správném poměru, aby ani kvalita či kvantita neměli převahu. Zákonodárce musí vždy do ústavy zakomponovat střední vrstvy. Bohatí a chudí se kvůli vzájemné nedůvěře nebudou chtít střídát o vládu v obci, ale obě skupiny mají důvěru ve střed.²⁰⁸ Důkazem dokonalosti střední třídy je také to, že z ní pocházeli nejlepší řečtí zákonodárci jako Solón a Lykúrgos.²⁰⁹

Aristoteles zde podporuje svůj názor, že většina ústav jsou buď demokracie nebo oligarchie. Střední třída je v nich nepočtená a ti kdo mají více moci, bohatí nebo chudí, si ústavu upravují podle sebe. Následkem toho nevzniká střední ústava politeiá. Nejlepší ústava je potom ta, která se nejvíce blíží středu. Známkou dobré směsi ústav je, že ústava může být nazvána jak oligarchickou tak i demokratickou.²¹⁰

5.4.2. Nejideálnější obec

V Aristotelově ideální obci si jsou občané rovni a v ní vládou zákony. Jejím předpokladem je dostatečné množství sobě rovných lidí, kteří tvoří občanské těleso. Aristotelés také věří, že stát se stane dobrým, když jeho občané dosáhnou individuálního dobra. Šťěstí státu není natolik odlišné od jeho členů a tak je tu jistá analogie jednotlivcem a obcí.²¹¹ Dobrý život jednotlivce je ctnostný život, a tak je ctnostná obec tou dobrou. Ctnost spočívá v uplatňování ctností a k těm je potřeba vnějších dober, což u obce jsou počet obyvatel a rozloha území.²¹²

U počtu občanů se má podle Aristotela přihlížet spíše k možnosti než množství. Lidnatá obec nemůže být efektivně spravována, protože se obrovské množství lidí nemůže účastnit řádu tvořeného zákony, a také nemůže být soběstačná. Počet obyvatel má být stanoven na nejvyšší potřebnou míru zaručující soběstačný život, ale tento počet musí být stále přehledný, aby se lidé mezi sebou znali. Lidé by se mezi sebou měli znát, jelikož úřady by se podle Aristotela

²⁰⁷ MULGAN, *Aristotelova politická filosofie*, str. 138.

²⁰⁸ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1296b15-40.

²⁰⁹ HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 140.

²¹⁰ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1294b15, 1296a5-1296b5.

²¹¹ MULGAN, *Aristotelova politická teorie*. Str. 112-114.

²¹² ARISTOTELÉS, *Politica*, 1324a10, 1326a5.

měli přidělovat dle schopností. Lidé kteří se mezi sebou znají, ví i jak je kdo schopný a přidělování úřadů tímto způsobem může být prováděno dobře.²¹³

Úrodnost a rozsáhlost území musí být takové, aby mohli obyvatelé žít svobodně a uměřeně. Také musí být stejně jako populace přehledné. Geografie měla pro Aristotela velký význam. Aristotelés usiluje o život v míru, ale opatření pro válku jsou nezbytná k dosažení dobra státu.²¹⁴ Na území obce by tak mělo být pro nepřátele obtížné vstoupit a velikost území by neměla být moc velká, aby mohli stratégové lépe pozorovat nepřitele. Ideální polohou je, aby město leželo na pevnině a mělo od města oddělený přístav, podobný jako Athény. Oddělený přístav pomůže i s přívalem cizinců, jejichž dlouhodobý pobyt je dle Aristotela pro obec neprospěšný, jelikož byly vychováni jinou ústavou a mohou do obce přinášet jiné mravy.²¹⁵

Ve státě pak musí být nezbytné prvky jako potrava, živnosti, zbraní, peněz, náboženství, soudnictví a jednání mezi občany. Tyto prvky zajišťují nezbytná povolání jako zemědělci, řemeslníci, obchodníci, soudci atd.²¹⁶ Podle Aristotela se ale lidé v nejlepší obci nemají zabývat řemeslnými pracemi ani kupectvím, jelikož se to protíví ctnosti. K rozvoji ctnosti a politickým aktivitám je potřeba volného času, a tak občané nemohou být ani zemědělci. Obec ale přesto potřebuje tyto povolání k tomu, aby byla soběstačnou. Občanem tedy nemůže být nikdo kdo má běžné zaměstnání. Občané musejí být také zámožní, protože k uplatňování ctností je zapotřebí materiálního bohatství. Aristoteles tak jako občany uvádí jen válečníky, správce a kněží. Válečníci, kněží a správci jeho obce nejsou statusové skupiny, ale jsou dáni do skupin na základě věku a funkce. V mládí jsou válečníky, ve středním věku správci a ve staří kněžími. Tím se Aristotelés snažil zajistit, že někteří občané nebudou silnější než druzí jen kvůli jmění a statusu. V ideální obci tedy budou občané a neobčané, kteří se zabývají všední prací pro dobro občanů.²¹⁷

Půda v obci pak musí náležet válečníkům protože na nich záleží, jestli se ústava udrží, nebo padne. Půda má být rozdělena na dva díly, společný a soukromý. Veřejný díl by byl rozdělen na bohoslužebnou část a dotující část z níž je dotováno společné stolování. Aristotelés zřizuje instituci společného stolování, *syssitie*, aby žádný občan nehladoval. Těch se musí

²¹³ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1326a-1326b25.

²¹⁴ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1324a5-1325a10.

²¹⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1326b30-1327b15; CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

²¹⁶ MULGAN, *Aristotelova politická teorie*. Str. 119.

²¹⁷ HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 149; CLAYTON, *Aristotle: Politics, The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024).

účastnit všichni občané povinně.²¹⁸ Aristotelův návrh *syssitie* spočívá v přátelském sdílení pomocí společného stolování, které má uchránit občany od chudoby. Odkazuje se hlavně na Krétský systém *syssitie*, kde je stolování dotováno státem.²¹⁹

Ideální obec má být složena z občanů, kteří jsou si rovni a pro takové je nejideálnějším zřízením to podobné politei, kdy se střídají ve vládnutí a poddanství.²²⁰ Podle Huxleyho, ale není Aristotelův ideální stát politeou ani žádnou jinou z existujících druhů ústav. Nejedná se o politeiu, jelikož se ve státě nenachází žádní chudí nebo bohatí občané, ale pouze občané a neobčané. Nejedná se o aristokracii, jak tvrdí Mulgan, jelikož v ní by museli být někteří občané ctnostnější než jiní, kteří by se podíleli na správě obce. V ideální obci jsou ale všichni občané ctnostní a žijí politicky. Huxley tvrdí, že Aristotelés odmítal pojmenovat typ ústavy jeho ideální obce, jelikož pokud by se shodoval s nějakým existujícím typem ústavy, mohl by mít i jeho defekty. Aristotelova ideální obec je tak unikátním typem ústavy.²²¹

Aby mohla být obec ctnostná, tak musejí být ctnostní i občané. Ctnostnými se lidé stávají buď z přirozenosti, zvykem nebo rozumem. Je to úkol výchovy, která má lidi naučit navyknout si ctnostem.²²² Aristotelovým úmyslem je, aby od přirozenosti skrze výchovu měl každý občan dobro a praktickou moudrost.²²³ V Aristotelově ideální obci je výchova vnímána jako vycvičit a naučit člověka získání morálních a rozumových ctností, vytvoření dobrého úsudku potřebného k sebekontrolě a politické činnosti, a také naučit jej aby nacházel slast v činnostech souvisejících s blaženým životem.²²⁴ Zákonodárcovým úkolem je pak vštípit lidem zásady vedoucí k blaženosti pro veřejný i soukromý život.²²⁵

Výchova má být jedna a ta samá pro všechny občany, protože každý v obci má stejný účel. Občan by se měl považovat za součást obce a přirozeně hledět k výchově celé obce.²²⁶ Vzdělání musí začínat u těla, protože se vyvíjí dříve než duše. Tělo ale musí být trénováno pro dobro duše, proto je Aristotelovo občanské vzdělání především vzdělání k morálce.

²¹⁸ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1328b25-1330a30.

²¹⁹ HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 146; DAVID, *The Spartan syssitia and Plato's Laws*, str. 486.

²²⁰ CLAYTON, *Aristotle: Politics*, *The internet encyclopedia of philosophy*. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> (cit. 19.4.2024); COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 474.

²²¹ HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 143-145, 149.

²²² ARISTOTELÉS, *Politica*, 1332a35-1332b10.

²²³ HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 141.

²²⁴ CURREN, *Aristotle's educational politics and the Aristotelian renaissance in philosophy of education*, str. 551.

²²⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1333b35.

²²⁶ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1337a20-30.

Zároveň musí být občan vychován jako dobrý voják, vládce nebo úředník.²²⁷ Zákonodárce by tak měl hledět na dobrý tělesný vývoj chovanců, což začíná už tím, že určuje jací lidé spolu mohou vstoupit do manželství. Do 5 let má být u dětí pěstován pohyb a to hlavně prostřednictvím her. V dalších letech mají být vyučovány praktická umění, které se zaměřují na učení ctnostných činností pro volný čas. Aristotelés neuvádí, která umění přímo myslí. Curren tvrdí, že by se mohlo jednat o psaní, čtení, kreslení a aritmetiku, jelikož to jsou umění které by přišly vhod majiteli pozemku pro jeho spravování.²²⁸ Hlavními předměty vzdělání jsou: gramatika, tělocvik, hudba a kreslení. Vyšší nauky se učí pouze do určité míry. Gramatika a kreslení slouží pro život. Tělocvik pro mužnost a hudba pro volný čas. Volnočasové aktivity přinášejí slast a s ní i blaženost, proto by měli být učeny některé volnočasové činnosti.²²⁹

Děti mají být chráněny před špatnými vlivy jako sprosté řeči, oplzlých vyprávění a podřadných lidí. První dojem je totiž nejsilnější a děti musí být na první setkání se špatnými věcmi připravené. Mulgan tvrdí, že Aristoteles by nejráději zavedl tuto cenzuru i u dospělých. Aristotelés viděl větší smysl v tom, donutit lidi dělat to co je správné, než je nechat rozhodovat o tom co je špatné.²³⁰ Ačkoliv se může zdát, že Aristotelés vychovává státu poslušné služebníky, tak ve skutečnosti mu šlo hlavně o to aby občané byli dobří, čímž se zajistí dobro státu. Jednotlivec chce dosáhnout dokonalosti pomocí života ve společnosti, zatímco společnost dosahuje svého cíle dokonalostí svých členů.²³¹

6. Srovnání *Politiky* s antickými *polis*

Aristotelés vycházel při svém zkoumání ideální obce z empirického pozorování řeckých i barbarských státních útvarů a poznatků z historie. Kromě toho, že je autorem historického díla Athénská ústava, tak své historické znalosti ukazuje i v části druhé knihy *Politiky*, kde popisuje historické ústavy, například Hipodama z Milétu, ústavu Lakedaimonskou a Athénskou.

Aristotelés užívá historických znalostí na jejichž základě činí některá ze svých doporučení pro ideální obec. Například z Egypta si propůjčuje princip odlišování válečníků od farmářů, nebo si propůjčuje krétský systém společného stolování a rozdělení pozemků. Využívá i vlastních zkušeností, kdy vzhledem k vojenské situaci jeho doby, tedy vzestup Filipa II. Makedonského a Alexandra Velikého, uvádí pro svou ideální obec potřebu hradeb. Ze Sparty si

²²⁷ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 475.

²²⁸ CURREN, *Aristotle's educational politics and the Aristotelian renaissance in philosophy of education*, str. 551.

²²⁹ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1337b20-1338a10.

²³⁰ MULGAN, *Aristotelova politická teorie*, str. 126.

²³¹ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 476.

propůjčuje zásadu, že otroci nebo námezdníci obdělávající půdu by měli být jiného původu než občané, viz heilóti a peiroikoi.²³²

Aristotelés přebíral i z Athén. Například kvalifikaci občanství nebo vládu střední třídy, která je podle Coplestona inspirovaná Theraménovou ústavou z roku 411 př. n. l.²³³ Při definování střední třídy, uvede Aristotelés jejich jmění, jako takové, že si mohou dovolit výzbroj hoplíta. To je v zásadě inspirované Solonovou reformou, kdy dal hoplítům politická práva, čímž omezil moc aristokracie a dal vzniknout Athénské střední třídě. Takto vznikla athénská timokracie, tedy, že politická práva zajišťovala výše majetku potřebná k vojenské službě. Důvodem proč nenastoupila Aristotelova ideální politeiá byl, že Solon dal zároveň bohatým nová práva a privilegia.²³⁴ Demokracii, která později z tohoto Solonova zřízení vznikla, považoval Aristotelés za škodlivou, ale přesto ji považoval za nejlepší ze všech zvrácených ústav. Aristotelés rozlišuje čtyři druhy demokracie. První druh je její nejideálnější podobou, v ní jsou si všichni občané rovni a rovně se podílejí ve správě obce. V dalších dvou se postupně rozšiřuje množství politicky oprávněných občanů podle majetku a podle rodu, ale stále vládou zákony. Čtvrtý druh demokracie je pro Aristotela tím nejhorším. V obci vládne množství, které nerespektuje zákon a tak se stává obcí bez ústavy. Místo zákonů rozhoduje hlasování, které ale nemá obecnou platnost.²³⁵

Tento vývoj Aristotelés spatřoval v Athénách. Athény postupně zvětšovali množství občanů s politickými právy, a to hlavně kvůli válkám, přičemž politická práva měli armádu motivovat v boji za demokracii. Občanem se tak v Athénách stal každý, kdo měl athénský původ a prošel vojenským výcvikem. Každý athénský občan byl politicky způsobilý a prostřednictvím instituce shromáždění, byla svrchovaná moc v rukou množství. Ve shromáždění působili i Aristotelem kritizovaní demagogové.²³⁶ Aristotelés v Athénské ústavě prezentuje myšlenku vyvíjející se demokracie, která započala u Solona a skončila ve čtvrtém typu demokracie. Tento vývoj měl být podle Aristotela plodem vůle usilující o vládu množství, ve skutečnosti se však jednalo spíše o náhody způsobené válečnými a vnitřními konflikty.²³⁷

²³² HUXLEY, *On Aristotle's best state*, str. 146-147.

²³³ COPLESTON, *Dějiny filosofie I, Řecko a Řím*, str. 472.

²³⁴ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 57.

²³⁵ ARISTOTELÉS, *Politica*, 1291b15-1292a35; ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 39.

²³⁶ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 56-62, 205.

²³⁷ BLEICKEN, *Athénská demokracie*, str. 63.

7. Srovnání Platóna a Aristotela

Oba filosofové měli jeden s druhým mnoho společného, což není překvapivé vzhledem k faktu, že Aristotelés byl Platónovým žákem. Avšak oba předkládali velmi odlišné názory a to i na politiku a státy. Platón stavěl své státy na ideji dobra a Aristotelés přicházel ke svým závěrům na základě empirického pozorování existujících státních útvarů.

Jak Platón tak Aristotelés byli přesvědčeni, že je shlukování lidí do společenství je přirozené. Měli však lehce odlišná tvrzení o počátečním popudu pro tvoření společenství. Podle Platóna vzniká společenství lidí z potřeby ekonomické spolupráce. Zatímco Aristotelés tvrdil, že obec vzniká z přirozené lidské touhy po sblížení, motivované vzájemnou potřebou.²³⁸

Podobně smýšlejí i o tom, kdo má v obci vládnout. Platón tvrdí, že vládnout může pouze král filosof, který je od přirozenosti vhodný pro vládu.²³⁹ A pokud nemůže vládnout král filosof, tak musí vládnout zákony.²⁴⁰ Aristotelés uvádí, že člověk je díky schopnosti rozumně se vyjadřovat politickou bytostí. Každý občan je tak schopný podílet se na správě obce. Ale přesto jako nejlepšího možného vládce viděl moudrého a dobrého muže, schopného vládnout i poslouchat. Přestože oba vnímali vznik společenství a ideální vládu podobně, tak v dalších myšlenkách o státech se od sebe více vzdalují.²⁴¹

Rozcházejí se například v názoru na cíle obce. Ačkoliv jsou *Ústava* a *Zákony* dva odlišné pokusy o řešení otázky obce, tak u obou zůstává cílem dobrost. Ta je cílem jednotlivce i obce, ale jen obec může k tomuto cíli vést. Kvůli tomu se musí jednatlivec obci zcela podřídít.²⁴² Podle Aristotela je zase cílem státu zajistit veškeré podmínky života, aby byla zajištěna existence člověka, vývoj jeho schopností a ctností. Dobrý stát je společností zařizující dobro pro všechny občany a soběstačný život pro jednotlivce. Aristotelés věřil v určitou míru nezávislosti a svobody potřebnou pro jednotlivce. Pro Platóna je zase důležité kontrolovat životy jednotlivců, aniž by jim dával příležitost dělat o svých životech rozhodnutí, a to vše pro dobro společnosti jako celku.²⁴³

²³⁸ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 37-40.

²³⁹ PLATON, *Respublica*, 473d.

²⁴⁰ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 548.

²⁴¹ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 39.

²⁴² NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 604.

²⁴³ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 38-40.

7.1. Ideální obce

Platón a Aristotelés prezentují odlišné koncepce ideálních států. Platón popisuje svou nejdokonalejší obec v díle *Ústava* a druhou nejdokonalejší v díle *Zákony*. Aristoteles představuje svou ideální obec v VII a VIII knize *Politiky*.

V *Ústavě* zastává Platón názor, že ideální stát vznikne, když bude každý dělat to, k čemu se nejvíce hodí.²⁴⁴ Podle Platóna je pro společnost vhodnější, když jednotlivec zaměří veškerou svou pozornost do jednoho řemesla, které je pro něj nejvhodnější, než aby jich vykonával několik, v tom spočívá spravedlnost.²⁴⁵ Cílem ideálního státu je, aby byl celek co nejméně nejšťastnější, a toho dosahuje za pomoci dělby práce mezi třídy.²⁴⁶ Platón tak dělí obyvatelstvo na strážce, pomocníky strážců a třídu výrobců. Pomocníci strážců obec chrání. Strážci se věnují vládě a studiu idejí a jsou tak králi filosofy a veškerá moc leží v jejich rukou. Aby byli strážci způsobilí vládnout, musí mít určité vlastnosti a dosáhnout nejvyššího vzdělání.²⁴⁷ Dosažením tohoto vzdělání mají znalost idejí, díky které mohou obec vést dobrým způsobem. To opravňuje jejich vládu.²⁴⁸

Kromě toho se Platón pojišťuje tím, že strážci a pomocníci strážců žijí v určitém druhu komunismu. Nemají soukromý majetek a i ženy a děti jsou sdílené. Jediné co jim pak zůstává je obec o kterou se budou chtít starat. Kromě toho zajišťuje tento řád v obci jednotu a chrání před zneužíváním moci strážců.²⁴⁹

V *Zákonech* Platón předkládá druhé nejlepší státní zřízení, které by na rozdíl od *Ústavy* bylo možné zrealizovat, a proto jde v *Zákonech* Platón do většího detailu co se týče složení obyvatelstva, geografie, úřadů a výchovy.

Na rozdíl od obce *Ústavy*, které vládou králové filosofové, tak v obci *Zákonů* vládou občané, kteří vlastní majetek a žijí v rodinách. Vládnutí je prováděno prostřednictvím úřadů, jako je rada, shromáždění a noční shromáždění. Nejvyšší moc v této obci pak mají zákony.²⁵⁰ Jejich úkolem je řídit životy obyvatel obce. Nezměnitelnou pevnost zákonů chrání noční shromáždění, složené z občanů vzdělaných v dialektice, kteří studují dobro a jak k němu lze přizpůsobit zákony.²⁵¹

²⁴⁴ PLATON, *Respublica*, 370c.

²⁴⁵ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 37.

²⁴⁶ PLATON, *Respublica*, 421c.

²⁴⁷ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 38.

²⁴⁸ BOBONICH, *Plato's Politics*, str. 589.

²⁴⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 559.

²⁵⁰ MEYER, *Plato's Laws*, str. 359.

²⁵¹ BAIMA, "Plato: The Laws". *The Internet Encyclopedia of Philosophy* Dostupné z: <https://iep.utm.edu/pla-laws/> (cit. 20.4.2024).

Obec Zákonů také reprezentuje Platónův ideál obce, ve které jsou všichni občané podřízeni těm stejným etickým nárokům. Občané mohou být vzděláni k tomu, aby měli alespoň nějaké porozumění etice a politice. To je činí schopné zastávat úřady.²⁵²

Aristotelova ideální obec má za cíl individuální štěstí občanů, neboť jestliže nebudou šťastní občané, nemůže být šťastná obec. Kromě cíle šťastného života musí být ideální stát i mírumilovným a soběstačným. Občany jsou pouze válečníci, kněží, soudci a poradci, jelikož všední povolání odporují ctnosti nebo neposkytují dostatek času pro ctnostný život podstatný pro cíl obce.²⁵³ Aristotelés zastává podobně jako Platón názor, že občané jsou zodpovědní za celek a měli by svou funkci provádět co nejlépe.²⁵⁴

Občané by měli vlastnit majetek, který ale přesto musí být v určitém smyslu společný. V celku by však měl zůstat soukromým. Když se bude každý starat o své, tak se toho více vykoná, protože každý pracuje pro svůj vlastní užitek. Ten majetek, který bude obci společný, má být užíván dle přísloví: Přátelům všechno společné.²⁵⁵

S tímto názorem vystupuje Aristotelés proti Platónovu společnému vlastnictví majetku, žen a dětí, které má v obci tvořit jednotu. Aristoteles oponuje Platónovu názoru tím, že obec, která je příliš jednotná, zaniká. Obec je přirozeně jakési množství odlišných lidí. Sjednocováním tato odlišnost zaniká, a tím zaniká i obec. Obec se místo jednoty udržuje tzv. „vyrovnávací odplatou“, která spočívá v tom, že se vláda mezi svobodnými lidmi střídá.²⁵⁶

Dalším Aristotelovým argumentem je, že lidé se starají o své vlastnictví více a o společné vlastnictví méně. Každý počítá s tím, že o společné věci se postarají druzí. Největší riziko je pak u společných dětí, u nichž každý bude očekávat, že se o ně postará někdo jiný, až se o ně nepostará nikdo.²⁵⁷

Aristotelés obec *Ústavy* přímo kritizuje a spoustu návrhů podaných v *Politice* je v přímé opozici Platónově *Ústavě* nebo *Zákonům*. Ačkoliv je podle Aristotela ústava v *Zákonech* složená z demokracie a tyranidy, které považuje za nejhorší zřízení ze všech, je Aristotelově ideální obci bližší.²⁵⁸ Podobně jako Aristotelés, vyvozoval Platón při psaní *Zákonů* z dějinných

²⁵² BOBONICH, *Plato's Politics*, str. 596-599.

²⁵³ MULGAN, *Aristotelova politická teorie*, str. 114, 122.

²⁵⁴ ŘÁDEK, *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*, str. 39.

²⁵⁵ ARISTOTELES, *Politica*, 1262b40-1263a40.

²⁵⁶ ARISTOTELES, *Politica*, 1261a10-b5.

²⁵⁷ ARISTOTELES, *Politica*, 1261b20-40.

²⁵⁸ ARISTOTELES, *Politica*, 1265b35; MULGAN, *Aristotelova politická teorie*. Str. 112.

skutečností.²⁵⁹ Zároveň jak v *Zákonech*, tak v Aristotelově ideální obci je vláda vykonávána podle zákona.²⁶⁰

7.2. Srovnání s antickými obcemi

Oba autoři si půjčují pro svůj ideální stát koncepty a instituce ze skutečných *polis* jejich doby. Největší inspirace se jim dostávalo z antických Athén, Sparty a Kréty. Plútarchos podle Futtera chápal obec *Ústavy* jako vylepšení Spartského zřízení a skutečně lze spatřit podobnosti ve společenském rozdělení obou obcí.²⁶¹

Zákony si zachovávají spartský ideál, ale přidávají se aspekty z Athén, hlavně pak podoba dělení obyvatelstva, soudní a úřední systém. Aristotelovy obce si pak nejvíce půjčují z Athén. Fakt, že oba přebírají z těchto dvou konkrétních států, není náhodou. Oba myslitelé strávili velkou část života v Athénách a Sparta byla v celém Řeckém světě vnímána jako opak Athén.²⁶² Řešení na problémy, které autoři spatřovali v Athénách pak hledali ve Spartě. Instituci kterou si ze Sparty pro své ideální státy propůjčili oba autoři je *syssitia*, neboli společné stolování. Také se inspirovali spartským výchovným modelem, který se v antickém světě vyznačoval tím, že výchovu má na starosti stát. Oba autoři také své státy staví na potřebě otrocké práce. S výjimkou *Ústavy*, kde Platón otroctví nezmiňuje, a tak usuzují, že veškerá všední práce v *Ústavě* leží v rukou třídy výrobců. Vzhledem k jejich době, kdy každá *polis* závisela na otrocké práci, se nejedná o jejich invenci a pouze pracují s reáliemi své doby.

²⁵⁹ NOVOTNÝ, *O Platonovi, Díl III.* str. 598.

²⁶⁰ MULGAN, *Aristotelova politická teorie.* Str. 112.

²⁶¹ FUTTER, *Plutach, Plato and Sparta,* str. 49-50.

²⁶² BLEICKEN, *Athénská demokracie,* str. 70.

Závěr

Ve své práci jsem se věnoval tomu jakým způsobem chápou Platón a Aristoteles stát a jak vypadají jejich ideální obce. U ideálních obcí jsem pak pro lepší komparaci s antickými obcemi, věnoval pozornost hlavně socioekonomickému a politickému rozdělení obcí, a podobě života občanů. To jsem následně srovnával s antickými obcemi, abych zjistil, jakým způsobem se oba autoři u antických obcí inspirovali.

V první části práce jsem se věnoval Platónově *Ústavě*. V ní předkládal Platón svůj nejideálnější stát, Kallipolis. Na základě ideje spravedlnosti rozděloval obyvatelstvo Kallipole na tři třídy: třída výrobců, třída pomocníků strážců a třída strážců. Toto dělení na třídy souvisí i se složkami duše a hlavními ctnostmi, které Platón rozlišoval. Třída strážců drží v rukou veškerou moc v obci a aby ji nezneužívali musí žít společně s pomocníky životem bez majetku a bez rodiny, kdy jediné co jim zůstává je obec, a tak se o ni budou starat co nejlépe. Strážci musí být zároveň filosofové, aby dokázali spravovat obec nejlepším způsobem, který hledí k dobrům, na nichž je obec sestavena. K tomu musí být znalí dialektiky, protože se pomocí ní přiblíží k pravým jsoucnům. Vzdělání v dialektice a jiných vědách jim poskytuje pokročilá část státní výchovy.

Kallipolis jsem v další kapitole porovnával s antickou Spartou, na základě Plútarchova tvrzení, že Platón převzal spartské zřízení. Oba modely se zaměřují na veřejný výchovný systém, pohlavní rovnocennost, relativní chudobu vládnoucí třídy a částečné oslabení rodinného života. Podobnosti mezi oběma zřízeními leží spíše v základu, lze však najít větší podobnost v několika konkrétních institucích jako společné stolování a státní výchova. Souhlasím tak se závěrem Dylana Futtera, že Platónova obec v *Ústavě* je idealizovaným spartským zřízením.

Další část práce se věnovala Platónovým *Zákonům*, v nichž Platón předložil druhou nejlepší možnou obec. Jeho záměrem bylo tuto obec, zvanou Magnésie, přiblížit skutečnosti a zohlednit historické a praktické zkušenosti o státech. Z tohoto důvodu opustil mnoho myšlenek *Ústavy*, hlavně pak rozdělení obce, které v *Zákonech* nahrazují čtyři majetkové třídy. Role filosofů zůstává, ale je odkázána na pouze na úřad nočního shromáždění, který nevlastní svrchovanou moc v obci, ale dělí se o ni s dalšími úřady. Stát přesto má stále hledět k dobrům, ale tentokrát formou zákonů, které se k nim odvolávají. Výchova v *Zákonech* je stále v moci státu a dialektika s matematickými obory mají největší váhu.

Jelikož se Platón snažil Magnésii přiblížit skutečným obcím, tak se v díle nachází více převzatých institucí než v Ústavě. Zůstává spartský model státní výchovy a společného stolování, *syssitií*. Z Athén pak přebírá úřední a soudní systém, a Solonovo rozdělení obyvatelstva.

Pro Aristotela byla obec přirozenou společností, která napomáhá lidem dosáhnout blaženého života. Blažený život spočívá v uplatňování rozumových a mravních ctností, přičemž ty mravní je možné uplatňovat pouze uvnitř obce. V *Politice* popisoval nejpraktičtější obec, která má být politeiou, tedy vládou střední třídy, kdy se občané ve vládě střídají. Obce se vždy skládají z bohatých a chudých, kteří se navzájem nerespektují a ochotni poslouchat budou jedině střední třídu. Střídání ve vládě je pak projevem rovnosti mezi občany, jejichž ctností je umět vládnout i poslouchat. Dále pak Aristotelés nastínil nejideálnější obec, která se skládá z občanů a neobčanů. Občané se podílejí na politickém životě a zastávají zaměstnání jako válečníci, úředníci a kněží. Neobčané zase zastávají všední a potřebná zaměstnání. K politickému životu vychovává občany státní výchova se zaměřením na péči o dobro. Občané se ve vládě také střídají, ale nejedná se o politeiu, nýbrž o Aristotelem nespecifikovaný typ ústavy.

Aristotelés přímo vycházel z historických skutečností a mnoho návrhů převzal z jiných ústav. Z Athén převzal hlavně kvalifikaci občanství a střední třídu, založenou na athénských hoplitech. Ze Sparty se inspiroval státní výchovou a také přebírá *syssitií*.

Ve srovnávací kapitole jsem popsal, že Platónovo a Aristotelovo pojetí státu je často v základu velmi podobné, například v roli důležitosti zákonů a v ideální vládě. Jejich ideální obce jsou ale odlišnější. Mají podobný cíl v nejvyšším dobru, ale dosahují ho jinými způsoby. Platón klade důraz na dobro celku a nejvyšší autoritu v rukou filosoficky vzdělaných. V *Zákonech* zase na nejvyšší autoritu zákonů. Aristotelés se zase soustředí na individuální dobro občanů, v jejichž rukou se moc pod dozorem zákonů střídá. Aristotelés také kritizuje Platónovy ideální státy, hlavně pak Ústavu, například za zrušení rodiny a soukromého vlastnictví.

V práci jsem došel k následujícím závěrům. Platón prezentuje dva odlišné pohledy na ideální obec. Oba ale mají stejný cíl a to je dovést obec k dobru i za cenu nešťastného života strážců, v případě Platónovi *Ústavy*. V Ústavě leží veškerá moc v rukou králů filosofů, kteří vedou obec k dobru. V *Zákonech* jsou zákony sestaveny tak, aby k hleděli k dobrům. Aristotelés má stejný cíl, ale podle něj závisí štěstí obce na štěstí jeho občanů, k čemuž potřebují

žít politickým životem a vlastnit vnější dobra, například bohatství. Všichni občané mají právo vládnout, protože jsou schopni rozumně se vyjadřovat a rozlišovat tak spravedlnost a nespravedlnost. Jelikož nemohou všichni vládnout najednou, tak se ve vládě střídají.

Aspekty, které z antických *polis* převzali oba autoři jsou státní výchova a *sysstie*. Výchova je pro oba autory důležitá, kvůli výchování dobrých občanů nebo vládců, a tohoto cíle by nešlo docílit, pokud by výchova byla ponechána rodinám jako v Athénách. *Sysstia*, neboli společné stolování má velkou roli pro vojenskou soudržnost. V ideálních obcích Platóna i Aristotela leží moc v rukou válečníků, a tak tato spartská instituce zastává roli pojidla mezi občany, vytvářející jednotu a bratrství.

Seznam literatury

Primární literatura

ARISTOTELÉS. *Politica*. 2. vyd. Přeložil Antonín KRÍŽ. Praha: Rezek, 1998. ISBN 80-86027-10-4.

PLATÓN. *Euthyfrón: Apologia Socratis; Kritón*. 5. opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-140-4.

PLATÓN. *Politikos*. 2. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 1995.

PLATÓN. *Respublica*. Přeložil Radislav HOŠEK. Antická knihovna (Svoboda). Praha: Svoboda-Libertas, 1993. ISBN 80-205-0347-1.

PLATÓN. *Leges*. 4. opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-214-1.

Sekundární literatura

BLEICKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. 1. vyd. Přeložil Jan SOUČEK. Praha: OIKOYMENH, 2002. ISBN 80-7298-055-6.

BLUHM, William T. *The Place of the 'Polity' in Aristotle's Theory of the Ideal State*. The Journal of Politics, 1962, roč. 24, č. 4, s. 743-753. ISSN 0022-3816.

BOBONICH, Christopher. *Plato's Politics*. In: FINE, Gail. *The Oxford Handbook of Plato*. 2. New York: Oxford University Press, 2019, s. 311-335. ISBN 978-0-19-063973-0.

CARTLEDGE, Paul. *Sparta: Heroická historie*. 1. vyd. Přeložila Jarka STUHLÍKOVÁ. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2079-6.

COPLESTON, Frederick. *Dějiny filosofie I. Řecko a Řím*. 1. vyd. Přeložila Jana ODEHNALOVÁ. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2014. ISBN 978-80-7412-167-8.

CURREN, Randall. *Aristotle's Educational Politics and the Aristotelian Renaissance in Philosophy of Education*. Oxford Review of Education. 2010, roč. 36, č. 5, s. 543-559. ISSN 0305-4985.

FUTTER, Dylan. *Plutarch, Plato and Sparta*. Akroterion. 2012, roč. 57, s. 35-51. ISSN 0303-1896.

HARRIS, Edward. *The rule of law in Athenian democracy and in Plato's laws*. Filosofický časopis. 2021, roč. 69, č. speciální vydání 2, s. 29-44. ISSN 0015-1831.

HUXLEY, George. *On aristotle's best state*. History of Political Thought. 1985, roč. 6, č. 1/2, s. 139-149. ISSN 0143-781X.

JINEK, J. *Aristotelés o původu obce*. Aither, 2011, roč. 3, č. 5, s. 135-175. ISSN 1803-7860.

MEYER, Susan Sauvé. *Plato's Laws*. In: FINE, Gail. *The Oxford Handbook of Plato*. 2. New York: Oxford University Press, 2019, s. 359-378. ISBN 978-0-19-063973-0.

MULGAN, Richard G. *Aristotelova politická teorie*. 1. vyd. Přeložil Michal MOCEK. Praha: Oikoymenh, 1998. ISBN 80-86005-69-0.

NOVOTNÝ, František. *O Platonovi – Díl III*. 2. vyd. Praha: Nová Akropolis, 2014. ISBN 978-80-86038-72-8.

OLIVA, Pavel. *Zrození řecké civilizace*. 1. vyd. Praha: Academia, 1976. ISBN 509-21-826.

PRAUSCELLO, Lucia. *Citizenship in Magnesia*. In: PRAUSCELLO, Lucia. *Performing Citizenship in Plato's Laws*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 57-102. ISBN 978-1-107-07288-6.

ŘÁDEK, Miroslav. *State and democracy in the philosophy of Plato and Aristotle*. University Review. 2020, roč. 14, č. 2, s. 37-40. ISSN 0566-2478.

STRAUSS, Leo. *Obec a člověk*. 1. vyd. Přeložil Michal MOCEK. Praha: OIKOYMENH, 2007. ISBN 978-80-7298-116-8.

VLASTOS, Gregory. *Slavery in Plato's Thought*. University Review. 1941, roč. 50, č. 3, s. 289-304. ISSN 0031-8108.

Internetové zdroje

BAIMA, Nicholas *Plato: The Laws*. In: The Internet Encyclopedia of Philosophy. [online] ISSN 2161-0002. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/pla-laws/> [cit. 8.4.2024].

CLAYTON, Edward. *Aristotle: Politics*. In: The internet encyclopedia of philosophy. [online] Central Michigan university. ISSN 2161-0002. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/aristotle-politics/> [cit. 19.4.2024].

PETRŽELKA A KOL., J. *Platón bez idejí*. [online] Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6260-3. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps12/Platón/web/tema2_A.html# [cit. 5.4.2024].

Resumé

The aim of my work is to analyze and compare the concepts of state and ideal cities of Plato and Aristotle and compare them with the *polis* of Athens and Sparta. The work also compares the political works of both philosophers.

I start with description of Plato's concept of state in *The Republic*. There he bases his ideal city on the notion of justice, which lies in each individual doing the work best suited for him. On this principle he divides this city into three classes: producers, auxiliaries and guardians. The power lies exclusively in hands of the guardians. The guardians live in a sort of communism, where they can't own any material goods or have a family. To be entitled to rule, they must be philosophers, so they can lead the city in the best way possible. They will achieve this status through state education in dialectics and mathematics. Then I compare this ideal city with the *polis* of Sparta. Both polity models have commonalities in the education being state controlled and the institution of common messes, *syssitia*.

In *The Laws*, Plato creates a state closer to the real *polis* of his time. He abandons the idea of philosopher rulers in favor of multiple offices having the power. The role of philosophers is constrained to the highest office, the nocturnal council. The citizens are now divided into four property classes and Plato reinstates the institution of family. In *Laws* remain the state education and *syssitia*. Plato also draws inspiration from Athens, where he adopts Solon's division of citizens, office system and court system.

In Aristotle's conception, a city is a natural community, which enables its citizens to live a good life. Good life lies in applying intellectual and moral virtues, the latter of which can be achieved only in a city. In his ideal city, the citizens are equal and participate in ruling alternately in accordance with the laws. Aristotle came to a lot his conclusions based on historical experience and as a consequence he adopted some aspects of his ideal city from both Athens and Sparta. Just like Plato, he adopted state-controlled education and the common masses from Sparta. And from Athens he adopted qualification for citizenry and the middle class based on Athenian hoplites.